

MISKY
STRIEBORNÉ,
NÁDOBY
VÝBORNÉ

(1997)

MISKY STRIEBORNÉ, NÁDOBY VÝBORNÉ

Živé herečky

ADELKA OSTROLÚCKA

ANIČKA JURKOVIČOVÁ-HURBANOVÁ

MARÍNA PIŠLOVÁ-GERŽOVÁ

ANTÓNIA JÚLIA SEKOVIČOVÁ-BRAXATORISOVÁ

JÁN KALINČIAK

**Bábky, busty a tablo, prípadne
skupinová fotografia**

JOZEF MILOSLAV HURBAN

ĽUDOVÍT ŠTÚR

ANDREJ SLÁDKOVIČ

prípadne ďalší

*Javisko je rozdelené na dve polovice, ktoré spolu nekomunikujú ani o sebe nevedia. V niektorých momentoch sa môžu náhodne prelínať, je to však skôr výnimočné. V jednej polovici sú živé herečky a herec, v druhej polovici sú ostatné postavy, či už sú stvárnené ako busty, alebo ako skupinová fotografia či tablo (prípadne kombinácia viacerých technik). Herečky a herec v prvej polovici spolu komunikujú, hoci do istej miery aj ich prehovory môžu pôsobiť dojemom samovra-
vy. V druhej polovici – v „sieni slávy“ alebo v literárnom kabinete – postavy nekomunikujú ani medzi sebou, ani s ostatnou polovicou javiska, ani s divákmi. Občas môžu prehovory oboch polovic plynúť aj paralelne.*

ADELKA Viete, čo o mne Štúr napísal po smrti? Že som bola tvor. Nie žena, nie človek, nie bytosť, nie osoba, tvor! Vraj „bol to zvláštny tvor, viac duch ako telo, vzdelanosti a šľachetnosti neobyčajnej, a lásky k nám, jako i z jej písomných pamätníkov vidno, najvrelejšej. Taký tvor sa riedko rodí, a ešte redšie vychová, určený viac Bohu jako svetu“. To sú slová muža, ktorého som milovala. Toto napísal, keď som zomrela. Ako ma len chváli! Aký dokonalý tvor som bola, najmä, keď som už umrela. Napísal to Hurbanovi! Napísal alebo nenapísal?

ŠTÚR (*hnevivo*) „Ak vám vôľa posudzovať ma, vezmite to... súdte ma po tom, ako verejne pôsobím, ale súkromnému životu dajte pokoj; do toho nikoho nič! Lež vy... vždy len do tmy súkromného života zaliezate a stadial'... potváranie na moju osobu vynášate!“ Toto som napísal v roku merušiestom v článku nazvanom *K odohnaniu ovadov*.

ADELKA Niektoré ženy z nešťastnej lásky skáču pod vlak. Niektoré zahubia svoje deti, keď sa chcú pomstiť mužovi. Niektoré dokonca zabijú aj muža. Veru, máloktorá pomaly zomiera na suchoty, čítajúc pritom nezáživnú obrodeneckú literatúru malého národa, do ktorého vari ani nepatrí. Suchoty sú chorobou chudobných. A ja som bola šľachtičná!

ŠTÚR Brat môj drahý! Pravdivo si posúdil tú, ktorá plná lásky k nám nás opustila a srdce moje už i tak na všetky strany

rozkrvácané odchodom svojím mocne ranila. Bol to zvláštny tvor. Zvláštny tvor... Ostatnie dni jako v horúčke bola bez sebä, hovorila najviac v našom slovenskom jazyku. Mŕtve telo prenesú do Ostrej Lúky do rodinnej krypty. Tak jej to prajem, že bude ležať medzi svojimi.

ADELKA Niektoré ženy páchajú veľké činy, niektoré páchajú zločiny. Ja som tíško umrela, veľa kriku som nenarobila. Stratila som dych, nemohla som už ani kričať. V niektorých románoch sa žena z nešťastnej lásky zmárni.

ŠTÚR Brat môj drahý, dokedy tu budeme trpieť tieto západné vplyvy, škodlivé zdraviu ducha národa nášho. Treba sa nám obrátiť na východ, kde ešte dobré vplyvy pretrvávajú. V krajinách, odkiaľ nebol slovanský duch vyobcovaný a kde sa sám sebe neodcudzil, udržiava sa ešte starý, pekný obyčaj, podľa ktorého sa členovia občiny s láskou starajú o chorých a chudobných. Každý ochotne prispeje darom na zmiernenie, uľahčenie ich trpkého osudu a teší sa zo svojho dobrého skutku; chorému posielajú domov jedlo a lieky, chudobnému poskytnú vďačne almužnu a hrdinský Srb s dojatím načúva spevu slepcov a štedro sa im odmieňa.

ADELKA Napísal o mne, že som tvor.

ANIČKA Aj horšie veci napísal. Keď si ma môj Jozef Miloslav bral, Ľudevít také napísal do novín, až som si myslela, že umriem. Verejne ho pohanil pred celým národom. Priateľom písal, že Miloslavovi, teda môjmu mužovi, vraj prišiel na pohrab! A keď prišiel vopred, asi tak tri dni pred svadbou, ešte sa ho pokúšal odhovoriť, aby si ma nebral, ale aby národu zostal verný. No čo na to poviete?!

ADELKA (*nepočúva ju*) Kto mu dal čítať moje pamätníky? Vraj: „A lásky k nám, jako i z jej písomných pamätníkov vidno, najvrelejšej...“ To si dovolil napísať. Mne ani jeden list nena-písal, ani jeden! Iba mojej mamičke – počtom tri, a na konci bolo: posielam knihy slečne Adelke. Načo mne boli tie jeho

knihy, preboha? Vždy som sa im potešila. Myslela som si, že je to nejaké znamenie. Čítala som ich ako modlu. Ved' inak sa to ani nedalo čítať. Vôbec sa to nedalo čítať. Mozog mi pri tom trpol, bože. Čo za trápenie to bolo – čítať tieto ťažké vety, také ťažké a také... a tie slová! Aké to bolo neohrabané. Iste bolo utrpením aj ich písať. Bolo to poznať. Ved' Štúr aj veľmi trpel, kým niečo napísal. Hoci písal veľa, veľmi veľa, stále písal. Najmä listy. Všetkým. Len mne nie. A stále aj trpel, za národ, za vlasť, za zbiedený ľud, za domovinu, za Tatry, za všetkých orlov, aj sokolov... trpel a trpel, dotrpieť sa nemohol.

Koľko dobrých kníh som mala doma: vo francúzštine, v nemčine, v maďarčine, všelijakých. Ale keď on chcel, aby som čítala aj po slovensky, tak som čítala, hoci mi z tých písáčiek bolo zle. Také nezdarné slohové úlohy to boli. A aké krčovité. No načo také veci treba písať, povedzte?

ANIČKA Tak nehovorte! Bola to sebažertva, nech bol aký bol, ale veľa dal národu svojmu.

ADELKA Napokon som už v predsmrtnej horúčke aj po slovensky začala mlieť, a to sa mu preveľmi páčilo. Dúfala som, že mu to dôjde. Nič mu nedošlo. Myslel si, že sa zo mňa pred smrťou stala Slovenka. A ja som sa jemu chcela zapáčiť. Nuž ale ako sa niekomu môže zapáčiť tvor? Pestoval si svoju nešťastnú lásku k nemu ako – ako... nie, on si ju nepestoval. Nechal mňa, nech ju pestujem. Predhadzoval svetu svoje utrpenie v nešťastnej ľúbosti. Kto sa staral o to, čo si ja myslím? Čo som si vlastne myslela? Veľký národovec, ktorý sa nemôže kvôli národu ani oženiť, ani nikoho milovať. Kvôli akejsi katastrofe, ktorá sa kdesi stále vraj mala schyľovať.

ANIČKA To je pravda. Aj môjmu Miloslavovi stále hovoril a aj písal často – príde katastrofa, nežeň sa, nezakladaj si rodinu, kam sa potom podeješ, ty aj so svojou rodinou. Nuž, ved' mal aj trochu pravdu, len keby tak všetci rozmýšľali... Katastro-

fa... Bál sa katastrofy, pohanil ma, ale inak... S mojím mužom sa potom pomerili. Bola to od neho sebažertva, to všetci vedia.

ADELKA Katastrofa, sebažertva, čo sú to za slová. Sebažertva, sebažertva. V čom bola tá jeho sebažertva? Vy ste na neho nežiarlili?

ŠTÚR Slované milujú opravdu svoju krásnou pleť a váží si velice jej cnoty, jeň v bohobojnosti, pracovitosti, upřímnosti a začasté i v bohatýrském nadšení těch citlivých srdcí pozůstává, a velice by neradi, aby se tyto cnoty v tu novomodní přetvořenost proměnily.

ANIČKA Prečo? Mňa mal môj Jozef Miloslav radšej než Štúra. A či mal Štúr radšej môjho muža a iných, než vás... Čo mňa potom?

ADELKA Ako ste to mohli vydržať? Celý život!

ANIČKA Vydržať sa dá všetko. Môj život je plný až po okraj. Vrchovato.

ADELKA A nebol vám ten obsah niekedy cudzí?

ANIČKA Cudzí?

ADELKA Zrástli ste s ním?

ANIČKA S čím?

ADELKA S tým všetkým.

ŠTÚR Kam asi usilování Simonistek u Francouzů aneb u Angličanů podnikání ženských spolků a jejich vývodkyně Lady Bulwer, domáhajících se o rovná občanská práva s muži, vésti mohou, lehko sa každý domyslí. Dosud záběhy tyto mnohé neřesti způsobily; bude-li však dále v nešvaře této pokračováno, jistě ničeho jiného odtud nežli zmatku a rušení blaha domácího sa nedočkáme.

ANIČKA Ani neviem. (*Zamyslène.*) Viacerí ma chceli...

FRANCISCI Činné zúčastnenie sa na divadelných predstaveniach malo na mňa, na môj celý život vplývajúci blahodarný účinok. Ten účinok záležal za jedno v tom, že pri tých príležitos-

tiach priučil som sa slušnejšiemu a obratnejšiemu obcovaniu s mužskými i so ženskými; za druhé že som sa oboznámil so spanilomyseľnou a horlivou národovkyňou slovenskou Annou Jurkovičovou, dcérou vrúcneho a horlivého slovenského národovca Samuela Jurkoviča, evanjelického učiteľa v Sobotišti. Anna Jurkovičová pozdejšie stala sa manželkou Jozefa Miloslava Hurbana. Moja známosť s ňou bola síce taká, akú menovať zvykli študentskou známosťou, ale možno by k doživotnej trvácnosti bola viedla, keby ja nebol vedel hranicu zachovať, a keby nebol i ústne i písomne otcovi vyslovil, že ja som sa posvätil práci národa, k akej ma potreba národa povolá.

ADELKA Ani ten sa neoženil?

ANIČKA Veľmi som sa doňho zamilovala. Bol to fešák. Vysoký, krásny statný mladík. Devy za ním šaleli. Ja som sa doňho zaľúbila, vraj aj on do mňa, ale nešťastne.

ADELKA To bola asi choroba doby. Zamilovať sa nešťastne do dievčaťa, ktoré bolo do nich zamilované.

ANIČKA Keď som sa vydala za Hurbana, vraj veľmi trpel.

ADELKA Asi som to mala aj urobiť. Vydat' sa za niekoho. A Štúr by trpel. Lenže vy ste sa vydali za národovca, a tak vám nikto nič nezazlieval. Ale ja, keby som sa vydala za nejakého grófa, určite by ma boli prekliali, že ja sa mám dobre, a orol trpí.

ANIČKA Aj mňa prekliali. Štúr ako prvý. Ale aj medzi ostatnými sa šepkalo, že som si Hurbana ukradla pre seba. A keď sme hrávali divadlo, všetky ženy na okolí ma ohovárali, nepatrilo sa to – vystavovať sa s chlapmi na javisku.

ADELKA A čo tá vaša prvá láska?

FRANCISCI V mesiaci apríli stal sa v mojom súkromnom živote rozhodný a môžem povedať šťastlivý krok. Oženil som sa. Keď Anna Jurkovičová ma nechcela, vydajúc sa za Jozefa Miloslava Hurbana a druhú, ktorú som na mikulášskom vyšťahovaleckom bále bol poznal, rodičia za mňa dať nechceli

a v ten čas medzi známymi mne Slovenkami nepoznal som žiadnu takú, ktorá by podľa mojich náhľadov a i mojej sympatie bola súca bývala za moju manželku v mojom vtedajšom a podľa môjho predpokladania budúcom postavení, odhodlal som sa vziať si mladú slečnu Amáliu, dcéru Ondreja Kasanického, komorného nadlesného v Banskej Bystrici. Hneď pri prvom stretnutí sa s Amáliou pocítil som dobrý dojem, ktorý na mňa urobila, a pozoroval som i pri nej, že som jej nie celkom ľahostajný. Po prvej návšteve zašiel som ta častejšie, takže sme sa všetci vždy bližšie približovali jeden k druhému, až som sa konečne odvážil k otázke, a to k Amálii, či by chcela byť mojou, a k rodičom, či by mali lásku dať mi Amáliu za manželku, ktorý nemám majetku, len samého seba a dobré vlastnosti, ktoré pozorujem a cítim v sebe a pri sebe. Za odpoveď dostal som i od Amálie i od rodičov „áno“.

ADELKA Vidíte, Anička, všetky sme nahraditeľné. A ja nie a nie to pochopiť. Za celý život som to nepochopila. A tí muži vám dovolili vyjsť na javisko?

ANIČKA Pravdaže. A boli radi, že ma majú. Inak by museli sami hrať ženskú úlohu.

ADELKA Často hrali ženskú úlohu?

ANIČKA Ako to myslíte? Ženu v domácnosti nikto nezastúpi. Rodina, deti, kto by sa postaral?

HURBAN Štúr nedočkal sa moderných týchto samovrážd, rozsobášov, luxusu ženského a rozvalín blaha domáceho a ruín rodín, ba celých národov; ale proroctvo jeho naplnilo sa a plní sa a ešte len plniť sa má. To môžeme i my potvrdiť, ktorí pozorujeme túto zženštilosť bohopustú, aká zachvátila národy. Každá ušpinená devečka myslí na veľkomožnú a bedár chlebíka žiadostivý cifruje si žienku do hodvábu, a slečinka s trochou majetku pafá cigarety a vydrichmáva lenivosť každého popoludnia, ktoré predpoludnie strávila v nečistom vzduchu pri cifrovaní sa. Nato stáva sa veľkomožnou, keď vydala sa bárs

za koho, a tu už musí mať dvoch lekárov, tri slúžky, dvorného krajčíra, oplzlé obrazy na stenách, titerky a hračky na stolíku a – dojku. S kančukou to vyhnať zo spoločnosti slovenskej; bo toto viacej ubije národ náš než bezhlavá maďarománia a blbý racionalizmus. Späť treba obrátiť oje výchovy rodín našich do ríše bohobojnosti, stydlivosti, pracovitosti, kázne prísne domácej i školskej; vyššie ale mládeži treba dať prácu ducha ťažkú k vybaveniu a naučiť ju myslieť o budúcnosti. Štúra jej dať za vzor.

ANIČKA Inak im hrával ženské úlohy Ondřík Braxatoris – Sládkovič. Viete ktorý. Mal takú hladkú peknú tvár. Aj s tým som sa spriatelila. Práve ho láska opustila, keď k nám prišiel do Sobotišťa.

ADELKA Ako ste vedeli, drahá Anička, že je ten váš ten pravý?

ANIČKA Neviem, veru neviem. Tak akosi som to cítila. Keď ma Janko nechcel a ostatní sa báli na mňa pozrieť, hoci sa na mňa stále dívali... Hurban bol starší, múdrejší, aj keď prchkejší. Ale vlastne, viete, či bol ten pravý, alebo nebol, asi bol, ale, neviem. Iného som si aj tak nevedela predstaviť. Vydala som sa za neho a o tri roky vypukla revolúcia.

ADELKA Viete, čo si ja myslím teraz, keď je dávno po všetkom? Že Štúr pre mňa nebol ten pravý. Ani ja pre neho. Pokúšalo ma byť jeho pokušením. Pravdaže som bola cnostná, na nič iné som nemyslela len na ideály, ale to iba preto, lebo jeho nič iné nepriťahovalo, iba ideály. Vás nikdy nepokúšalo získať niečo, čo sa nedá?

ŠTÚR Tak tedy se ženíš? O Ullmanové sem jen slýchal, ale zdá sa mi, že sem ji neviděl. Buď že šťasten v tomto spojení, Jozefe a nech bude, dejž to, Bože, budoucí choť Tvá někdejší matkou Tvou. To jest ovšem řídký úkaz osoba taková, ale srdci zbožnému možné jest i dosíci výsost tu. A když jsme při tom předmětu, nevěděl bys tam v Praze poradit i najmladšímu bratru mému osobu nějakou? Ty znáš bratra mého Jana, který

ted' úředníkem jest s 00 zl. stř. a jest mládenec rázný. Osoba tato by musela být především bohabojná a pak i něco majetná, poněvadž on v takých jest okolnostech, že to nevyhnutně potřebuje.

ANIČKA Všeličo ma pokúšalo. Všeličo sa mi podarilo.

KALINČIAK Pamätáte sa, Anička, keď sme v Sobotišti komédiu hráli, a keď mňa, sufléra, v novinách veľmi vychválili? Pamätáte sa, ako ste hrabávala lipové lístie, a nám ho po vreciach do Prešporka posielali? My sme sa síce mrštili, fajčiac ho, ale predsa sme to len so samej horlivosti v dýmках našich spálili.

ANIČKA Pamätám.

Kalinčiak si s ňou zatancuje valčík, potom vykrúti Adelku, obe im pobožká ruky a stratí sa.

ANIČKA Sládkovič navštívil Sobotište niekedy v polovici júla. On po rozhovore s apkom „zmobilizoval“ študentov, svojich kolegov z bratislavského lýcea, tráviacich v tom čase prázdniny či už priamo v Sobotišti alebo v jeho blízkom okolí. Ako prvú hru vybrali si jednodejstvovú Kotzebueho frašku Starý kočiš Petra III. Ja som hrala jedínú ženskú postavu. Čo sa ma všetky susedy, kmotry, naoohovárali! Vraj sa nevydám. Vraj je to hanebné. Apko mi to dovolil, ba čo viac, podporil ma. Do priprav predstavenia pustili sme sa s veľkým elánom a už o niekoľko dní bola premiéra, ku ktorej úvodný prejav napísal môj Hurban, vtedy ešte kaplán v Brezovej.

ADELKA Vy ste hrávali divadlo, ja som chodievala na bály, mala som ctiteľov...

ANIČKA Akí boli?

ADELKA Už ani neviem. Všetci rovnakí. Niektorí boli milí, možno keď som zomrela, spomenuli si na mňa. Bolo to asi v novinách.

ANIČKA Pravdaže bolo.

ADELKA Neviem, prečo som sa na neho tak zamerala. Tí ostatní boli takí normálni. Už ma nezaujímali. Jemu som nevedela prísť na kobyľku. Ja som vedela, že robím zle. Sama sebe zle. Tušila som, že to nikam nepovedie. A práve to ma na ňom tak fascinovalo. Niekedy, keď sme sa rozprávali, ja som to aj cítila, že zabudol, že existujem, ale ešte som si naivne myslela, že to preto, lebo ho jeho idey opantali. Vedela som, že pri ňom nie som ženou. A tá skaza ma lákala. Myslím si, že ma lákala.

ANIČKA Deti boli mojou najväčšou radosťou. A o ne som sa aj najviac bála, najmä keď ochoreli. Chlapci, keď mali ísť do škôl, dievčatá, keď sa mali vydať. Ako som mala vedieť, či sa im deje to najlepšie, čo sa má? Ako to má človek vedieť? Najmä dievčatá. Zle ich vydáte a ich život je zrazu peklo. Dost som sa pre ne natrápila. Sedem detí. Štyria chlapci, tri dievčatá.

ŠTÚR Veľa tvoriť, málo troviť.

ANIČKA Deti potrebujú aj to, aj ono, prečo by ich človek ukracoval, keď nemusia.

ŠTÚR Ako hlboko je v slovanskom srdci zakorenená láska k človeku, osvetľuje aj správanie sa ruského vojska počas posledných vojen. Títo dobrosrdeční ľudia rozdávali bez pýtania svoje jedlo všetkým chudobným, ktorých stretli, obzvlášť sa starali o osirelé deti a mnohé z nich si vzali so sebou domov – odtiaľ zvest, ktorú rozširovali Poliaci po potlačení varšavského povstania, že Rusi unášali z Varšavy deti.

ADELKA Nikdy som nevedela, čo si naozaj myslí. Čo hovorí, píše, to som vedela. Ale čo si myslí... Pokúšalo ma pokúšať ho. Až som celkom upadla do pokušenia. On odolal. Niekedy sa mi zdalo, že jeho pokúša môj brat viac než ja.

ANIČKA Keď sa to tak vezme, môj život bol naplnený vrchovato. Po okraj. Už by sa doňho nič nezmestilo.

ADELKA Mňa naplnila iba katastrofa. Katastrofa toho človeka.

Keď tak ohnivo rečnil o tom svojom národe, počúvala som ho a hľadala som čosi medzi riadkami. Aj sa mi občas zdalo, že tam je niečo, ale to sa mi naozaj len zdalo. Pre mňa v tých riadkoch nebol nijaký odkaz.

ŠTÚR Keď sa čo stavia a pevne sa postaviť má, musí sa od základu začínať, tak i my pri považovaní národa nášho v krajine našej uhorskej začíname odspodku, od ľudu obecného. On je podstatnou čiastkou národa nášho, on sám najmenej myslí a aj najmenej vie, čoho by sa chápať a čo od seba odvrhovať mal.

ADELKA Aby splnil kritériá romantika, zamiloval sa – nešťastne – akože inak. Ako má z toho žena vyviaznuť, keď je do nej niekto nešťastne zamilovaný, a ona je pritom doňho šťastne? Plamienok stále rozdúchaval svojou váhavosťou, a tak plamienok horel, zhasínal, zasa sa trochu rozhorel, až som z toho dostala zápal pľúc. Ďalej horí, potom už len tlie, tak ako tuberkulóza v mojich pľúcach. Pravdaže, ten plamienok stravuje všetko dookola, čo nájde, lebo žiť sa nemá čím, iba ak plannými nádejami, až nakoniec zotliem aj ja na smrteľnej posteli, potom v hrobe, už som možno ani nechcela, aby ten plamienok horel, ale nevládala som svoje telo ovládať a odnikadiaľ neprichádzala záchrana. Napokon, už som bola aj tak stará dievka. A pre neho tvor. (*Obzrie sa.*) A to je kto?

ANIČKA Kde?

ADELKA Tam v kúte.

ANIČKA Nič nevidím.

ADELKA Stojí, nehýbe sa. Ani tváre to nemá, ale vyzerá to ako žena.

Aspoň kostým to má taký. Hej! Je tam niekto? Kto ste?

Dopredu pristúpi ďalšia žena. Tvár má zahalenú bielou šatkou.

ANIČKA Mátoha?

ADELKA Všetky sme mátohy.

Dáma si šatku strhne a pod ňou má namalovanú masku, cudziu tvár.

(Všetci sa usmievajú navzájom a je vidieť kvôli tomu.)

MASKA *(V)*, geniovia jasných túžobí,
 zrušte čas, zrušte priestory,
 hodiny zmorote v mori večnosti,
 zvalajte podivné hory!
 Alebo hláste, bíte na zvony,
 že láska dáva zákony,
 obyčaj mŕtva že padá.
 Nech chýr ten šťastný svetom zazneje,
 že už slachetných duší nádeje
 nemorí osudov zrada!

ADELKA Ale mori. Tu sme zmorené.

ANIČKA Kto ste? Čachtická biela pani? Biela pani spod Sitna? Žltá
 ľalia? Osoba nešťastná, už sa nám vyjavte!

MASKA Ja sladké túžby, túžby po kráse
 spievam peknotou nadšený,
 a v tomto duše mojej ohlase
 svet môj je celý zavrený;
 z výsosti Tatier ona mi svieti,
 ona mi z ohňov nebeských letí,
 ona mi svety pohýna;
 ona mi kýva zo sto životov.
 No centrom, živlom, nebom, jednotou
 krás mojich moja Marína!

ANIČKA No, servus! Och, prepáčte! Ja som sa...

ADELKA *(ironicky)* Vitaj, sestra. Odkiaľ ideš?

MASKA - MARÍNA *(sníma si aj masku a pod ňou je taká istá ble-
 dá ale normálna ako predošlé dve)* Idem odtiaľ, odkiaľ aj vy.
 Ibaže mne to dlhšie trvá.

ANIČKA Dlhšie?

MARÍNA Dolinou tmavou pokoj si chodí;
 pokoj smrť je, tma smrti stín...

Ja mám v tejto hrude, v ktorej diamant nezhnije, v zemi slovenskej dva hroby.

ADELKA Akože dva?

MARÍNA V jednom ležím ako Geržová, rodená Pišlová so svojim manželom perníkárom Geržom. A v druhom neležím, zato je na ňom honosne napísané Ma-rí-na. Ten prázdny je môj skutočný. Aspoň, pokiaľ ide o to, že:

Ustúpim;

ale pamiatka moja naveky si to spomína,

aký je vo tmách anjel pokoja,

aká je vo snách Marína.

ADELKA Všetky sme vo snách. Tak sme vznikli. Akurát, že ja som zostala tvorom. Chcela som byť múzou a možno ani nechcela, chcela som byť... možno orlom alebo sokolom, aby si ma všimol, a zostala som tvorom.

KALINČIAK (*prechádza sa s Adelkou, držia sa pod pazuchy*) Škoda vašu peknú hlávku trápiť. Už na to nemyslíte. Aj tak na nič neprídete. Poznám ten smútok, tiež som ho zakúsil. (*Číta list.*) Priateľ môj, Samoslav Bohdan Hroboň. Tak mi je tu dakedy smutno, tak ťažko na srdci, bo stojím osamotený ako malá oáza na púšťach afrických a vetry, ktoré sa zo všetkých strán zháňajú, hrozia otupiť vôľu granitovú. Jediné, čo ma spokojnejším robí, je, že sme sa so Štúrom dokonale vyrovnali a statočne sa postavili na stanovisko, totiž, uznali sme každý zmýšľanie osobné a na pletky, čo sa medzi nami stali z klebiet, ako mi Štúr píše, sa zabudlo. (*Pridá sa k nim Anička.*)

ADELKA (*Aničke*) S vami sa niekedy vyrovnal? Lebo so mnou, vlastne ani neviem.

ANIČKA S mojím mužom sa vyrovnal, a to bolo ako keby.

KALINČIAK Tie cigary, tie cigary...

ŠTÚR Milý môj priateľu! Samo Bohdan Hroboň! Rok merupiaty. Janko Kalinčiak mi písal srdečný a otvorený list. Videl som

z neho a počul som nedávno z úst dobrého a srdečného priateľa, čo si to svet o našom rozchode nabánil, napovedal. Či si tam svet tak alebo inak myslí, nedbám, ale k Vám chcem byť úprimný, ako som aj v liste Jankovi Kalinčiakovi napísanom úprimný bol. Či viete braček, opravdivú príčinu rozstania sa nášho? Dupočul som sa, že Kalinčiak k našej národnej veci ochladol, že si predsavzal ani do Tatrína nevstúpiť, aby sa vraj pred niektorými pánmi nekompromitoval, svoje šťastie nezhubil, a takto vraj čím skôr do úradu prísť a sa oženit' mohol. Toto bolo verte mi, rozhodné!

ADELKA Jak vy, moje milé kvety,

jak vy deň a noc som žila,

jak vy neznala som svety,

jak vy pre nič netúžila!

Aké kvety ste mali najradšej, Marína? Anička?

HURBAN Štúr, keď zbadal v škole pod prednáškami daktorú peknú tvár mládencovu, výrazné oko, pilnú myseľ a nepozoroval ho predtým v tých kruhoch svojich, vyzvedal sa po ňom, odporúčal ho pozornosti priateľov a staral sa, ako by ho dostal k štúdiám národným. A k tomu sokolie jeho oko ešte striehlo, kde ktorý talent by polapiť a do svojich kráľov uviesť mohol.

ADELKA Takže muži, chlapci, aké jednoduché. Mohla som sa ja trápiť. Zložito, oduševnene... A ako vznešene som sa umárala!

KALINČIAK Ale on iba žiarlil. Inak nič...

ŠTÚR Pomyslel som si: Janko, mládenec v plnom kvete, a už sa pre tú možnú a ešte len možnú krásu života našich vecí odrieka a od nás sa odťahuje a keď sa v Tatríne kompromisu bojí, tým viacej sa bude báť kompromisu pri novinách, lebo ktorí že viac budú ľudom a našim svetským pánom do očí padať, ako tí, ktorí pri novinách stoja? Počul som k tomu, že má pevnú nádej do Levoče alebo do Rožňavy, a že keby tam neprišiel, že zostane vo sv. Jáne, a tam že, aby sladkosť domáceho živo-

ta okúsiť mohol, stane do úradu. K tomuto všetkému pristúpilo i to, že som pri ňom istotne menšiu všímavosť vecí našich spozoroval ako predtým a naposledok pôsobil tu aj môj rigoristický prístup, ktorý znáte.

ADELKA Aj k vám bol suchý ako suchý lieh. (*Podíde ku Kalinčiakovi.*) Obaja sme zostali odvrhnutí, ani som nevedela.

ŠTÚR Všetko toto rozhodlo tým viac, že mi on na dvoje ponúknuť, aby čím skôr k novinám prišiel, najmenej odpovede nedal. Rozišli sme sa teda, ale rozišli sme sa pre princíp, lež svet nízky čo za príčinu nášho rozdvojenia nenavymýšľal! Vidieť, že je on ešte nie k tomu, aby pochopil jednanie z princípu, on ešte len jednaniu malichernie pohnútky popriliepa. A tak nahovoril i o nás, že sme sa rozišli pre Máriu Schroederovú. Mne toto náramne podlô prišlo. No nech si už tam svet verí, čo chce, nech že už tam túto povesť, tú hrbu povestí o mne už do sveta vyšlých rozširuje, ale Vy, bratček, neverte ani slova z toho, ak veríte to, že chcem dobre Slovensku.

KALINČIAK Viete, Adelka moja milá, nie je to celkom tak, ako si myslíte. Nie celkom. Moja jediná láska bola Mária. Schroederová. Všetko to skončilo a zostal som sám. Už navždy. Štúr mi prestal dôverovať, zato, že som sa zamiloval. Nezobral ma ani za redaktora Slovenských národných novín. Nuž som prijal na jeseň vychovávateľské miesto v rodine Landere-rovcov na Vindšachte. Neskôr sme sa pomerili.

ADELKA Vy ste museli byť veľmi dobrý človek.

KALINČIAK S viacerými sa tak rozostal, že nevedeli, prečo. A potom sa zasa pomeril. Mal už takú povahu. Keď sa ženili, alebo zamilovávali, žiarlil ako čert. Chcel nás mať pre seba. Hoci žil celkom sám.

ADELKA A dával vám niečo za to?

KALINČIAK Iste voľačo dával.

ŠTÚR Ja som so Schroederom od môjho skoro chlapčerstva známy a dobrý, dakedy som za dva roky bol jeho námestníkom

v syntaxi, on mne mnoho dobrého urobil, a ja jemu, ale k M. nikdy, nikdy ani len čoby za makovô zrnko lásky nebolo, a nie je, ba naopak, postava táto sa vždy mojej vnútornosti protivila. Toto sú, braček, najsrdečnejšie slová moje. Mňa boli iné podoby dojali, táto nikdy nie ani najmenej, ale prišiel orkán z ideí a z príhod našich na to, a všetko to povyvracal od koreňa a urobil zase hneď v duši mojej z tohto ohľadu tabulam rasam. Myslím, že nepotrebuje viac osvedčenia. Píšem Vám toto ale samému, s tým, že nezdeľte sa živej duši. To sú osvedčenia, ktoré sa zriedka robia v živote, ale ja som Vám ich urobil, lebo s Vami chcem byť úprimný. Na svete, čo si tam povedá, mi nič nezáleží, veď uvidí skutky! Ešte aj inších dost' povestí mi napísal Janko K. o mne kolujúcich, o mojej intolerancii, o mojej diktatúre, ale kto že sa im vyhnul, kto niečo robil?

ADELKA (*Kalinčiakovi*) Prečo to nenapísal vám?

KALINČIAK Vy sa pýtate? Vám prečo nepísal?

ADELKA Mňa sa pýtate? Prečo celému slovanskému svetu písal, a mne nie? Nevie. Vraj sa to nepatrilo, deve písať.

KALINČIAK Celé noci písal listy.

ADELKA A naozaj ste mu vy šatku viazali pod krkom?

KALINČIAK Naozaj. Aj ceruzu strúhal. On bol ľavý. Celkom ľavý a nepraktický. (*Pošepne jej.*) Viete, že keď sa tak nešťastne zamiloval v Hradei Králové, tak to preto, že spadol zo schodov?

ADELKA Vraj sa potom celkom nakoniec postrelil, tak akosi čudne.

KALINČIAK To bolo smutné. Veľmi smutné. Celkom ma to vzalo.
ŠTÚR-Slovania sa neriadia iba rozumom ako Nemci, ale aj srdcom a dušou.

Kalinčiak podide k Adelke, spolu si bez hudby zatancujú valčík. Na scénu príde Antónia.

KALINČIAK Aké kvety ste mali najradšej, Adelka? Ruže,
orgován, konvaliny, povedzte!

ADELKA Už ani neviem. Ale mala som ich rada.

KALINČIAK A vy, Anička?

ANIČKA Margaréty, fialky, už ani neviem. Keď môj Miloslav
zomrel, nosila som mu ich na hrob.

ADELKA Mne môj milovaný nenesil kvety na hrob. Kvety sa nosia
žene, mužovi, ale ja som bola tvor.

ANTÓNIA V záhradke som pestovala všeličo. Aj petržlen. Ja som
mala veľmi rada korenistú vôňu petržlenovej vňate. Ale niko-
mu som to nehovorila, len som si potajomky ruky ovonia-
vala, keď som ju v záhradke trhala. Môj Sládkovič mal rád
petržlen v polievke, a ja som ho zasa rada voňala. Tak sme
sa dopĺňali.

KALINČIAK A vy, Marína? Nášho Ondrejka prvá láska?

MARÍNA Ľalie, potom aj...

ADELKA Prvá láska, druhá láska, životná láska, verná manželka,
družka, dcéra národa statočná, deva belostná, to ste vy, a ja
som tvor!

ANIČKA Už sa pre to toľko netrápte. Ja som pre neho nebola ani
len tvor, ja som mu len jeho Miloslava milovaného ukradla.
Čo Miloslava, Jožka. Mne sa môj muž podpisoval ako Milo-
slav – tým menom, čo si dali na Devíne, a on mu písal: Jožko
môj, a tak. Po novinách ma rozvláčil.

MARÍNA Ľalie, a potom – ja som mala rada všetky kvety.

ANTÓNIA Ja som mu bola vernou manželkou. A na Marínu som
žiarlila. Aj keď mi to všelijako vysvetľoval. Na púšti krotká
samota stojí, cédrový chládok tam vonia... Pochovala som
ho. Bol chorľavý, zoslabol. Bol to dobrý otec, dobrý manžel.

MARÍNA Dobrý básnik. Sládkovič bol dobrý básnik. Vy ste jeho
žena?

ANTÓNIA Žena. Matka jeho detí. Vyplnil celý môj život. Pani fa-
rárkou ma urobil.

MARÍNA Aj môj Gerža bol dobrý. Aké kvety ste mali rada, Antónia?

ANTÓNIA Všetky. A vy, Marína?

MARÍNA Aj ja. Teraz mám kvety na dvoch hroboch. Môj Gerža, chudák, žiarli aj po smrti. Ale čo už so mnou, keď patríam národu. Mohol by byť na mňa hrdý.

SLÁDKOVIČ Ktože by kvet ten poľného maku

na tých ústach nevidel rád?

ak by peknému nečaril zraku

pod rtom kostiek slonových rad?

Na úst tých milé, plné karmíny

mladosť si sadla mojej otčiny,

na zúbky bielosť nevinny:

Zväzok tých nie je náhoda,

tu mi podáva matka príroda

dve farby môjho národa.

ADELKA Ja som sa nevydala. Deti nemám. Zomrela som veľmi mladá, no už ako stará dievka. Na suchoty. Môj milý hádzal vrúčne pohľady na iných mladoňov. Všetko, čo v živote robil, robil s mužmi. Ideály s nimi zdieľal, revolúcie prehrával, noviny vydával, proti Budapešti sa s Viedňou spojil, písal si s nimi, načo boli pre neho ženy na svete? Na ťarchu. Aby sa nepovedalo, aj sa dva razy zamiloval. Ale mal smolu. Obe sme sa doňho vzápätí zamilovali tiež, takže sa nemal na čo vyhovoriť. A predsa sa vyhovoriť. Na národ, na ľud, na budúcnosť... Vybabral s nami.

ŠTÚR Vystavili sme život domáci v odpore so životom pospolitým, zato ale nech nikto nemyslí, že by sme život domáci znižovať a do ľahkovážnosti uviesť chceli. Chráň nás Boh od toho! Vieme my dobre, že je domácnosť a život rodinný vec svätá, vieme dobre, že sú rodiny základom obce a že keď rodinný život prestáva a zhubí sa, obec tiež sa kníše a naostatok rozpadá. Život domáci má v živote našom

slovenskom zvláštne značenie a nechceli sme sa dotknúť života domáceho jako takého, ale len jako takého, ktorý vybujnie a životu pospolitému povstať a rozpriestraniť sa nedá, ktorý zárodky vyššieho života udusuje a národ k vyššiemu spojeniu nepripúšťa...

ADELKA Anička, vy máte sedem detí.

ANIČKA Áno. A vnukov.

ADELKA A vy, Tonka?

ANTÓNIA Tri. A Marína?

ADELKA Kamsi sa stratila. Iste aj ona má... mala. Váš muž, Antónia, bol iste dobrý človek.

ANTÓNIA Veľmi dobrý. Uzanlivý. Starostlivý. Na rodinu dbal. Tu s Aničkou ešte za mladi, kým som ho nepoznala, hrával divadlo. Ona si ho isto tiež pamätá.

ANIČKA Aj fešák bol.

ADELKA A Štúr sa vám páčil? Bol fešák?

ANIČKA Ja ho neviem objektívne posúdiť. Nikdy som sa na neho ako na chlapa nedívala. Bol urastený, to áno, čo ja viem.

HURBAN A príduc troma dňami pred svadbou ešte snažil sa odviešť ma od úmyslu zakladania rodiny v týchto osudných časoch pre národ náš. Darmo! Ľudovít si však nemohol odoprieť po návrate svojom z veselej svadby hľbockej, kde bandérium mládeže, hudba národných hudobníkov, piesne storaké ríše svadobnej sa vírili okolo smutného tohoto junosa, nemohol si odoprieť v úvodnom článku novin svojich dať výraz nevoľi svojej a len tak pozďaleka bez určitejšieho udania osoby, na ktorú sa úder vzťahoval, karhal prudko piesne o láske a svadobné oslavy slovenské.

ANTÓNIA Mne keby niekto také dačo urobil...

ADELKA Ako ste to mohli vydržať, drahá Anička?

ANIČKA Človek musí veľa milovať a veľa vydržať.

ADELKA Človek vraj musí veľa tvoriť a málo troviť, vy vravíte, že veľa vydržať. Čo je to veľa vydržať? Čo ste vydržali?

ANIČKA Ani sa nepýtajte. Keby som sa nevydala, bolo by mi ťažko. Keď som sa vydala, všetci mi hovorili: Prinášaš obeť, prinášaš obeť. Vydržala som. Sedem detí som porodila, vychovala. Povstanie som prežila – muž na fronte. Stále bol kdesi, politiku robil, noviny, na čas ho aj zatvorili.

ADELKA Všetko, čo sa jemu stalo, ste vy vydržali.

ANTÓNIA Manželstvo, to je spoločná výdrž. Mužovi sa treba obetovať, inak to nemá význam. Ak chcete mať rodinu, musíte sa obetovať. Pre deti, pre muža, potom si vás vážia, majú radi, aj so mnou to tak bolo.

ADELKA Veľa tvoriť, málo troviť. Vy ste veľa tvorili?

MARÍNA Tvoríť – to je pre mužov. My sme ich idey, to oni nás pretvárajú... tepú z nás...

ANTÓNIA ... misky strieborné...

ANIČKA Zlaté jabĺčka na nás kladú...

ANTÓNIA ... keby nekládli, ničím by sme neboli.

ADELKA Prečo mne jabĺčka nenakládol? Ani moje striebro do ornamentov nevytepal?

ANIČKA Inej tvorbe sa zasvätil...

ADELKA A tí vaši? Akože tí všetko stihli?

MARÍNA Môj Gerža bol obyčajný človek. Perníky piekol.

ANIČKA Ja neviem, Adelka, prečo vás nechal tak. Ved' keď si mňa môj Miloslav vzal, všetko už potom bolo na mne. On robil noviny, politiku, o rodinu sa príkladne staral, to je pravda, sú aj horší, ale inak, všetko som ja robila. A vy ste mohli mať aj služobníctvo, neviem, vskutku neviem, čo mu bránilo...

ANTÓNIA Idey, iste idey.

ADELKA A chcela som to ja, byť jeho miskou?

ŠTÚR Kto z vás, nesený vyšším duchom, z trampôt všedného života vyšvihol sa a nechal oči svoje túlať sa po šírom svete našom, kto z vás, pýtam sa, nezavzdychol z hlbín duše nad národom v ňom rozostretom, či už nad nešťastím tisícročným,

ktoré ho prenasleduje, či nad bremenom, ktoré ho ťaží a či nad potupou, ktorá ho pokrýva?

ADELKA Niekedy aj tvoriť je hriech a netvoriť zasa cnosť. Čo ten toho popísal, a čo z toho.

ANIČKA Nerúhajte sa. Národ náš pozdvihol preveľmi.

ADELKA Určite?

ŠTÚR Nevýslovne veľké je nešťastie národa nášho, a ak hlboko dojatý pozorovateľ položí si otázky, ako sa to všetko mohlo stať, ako k všetkému tomu mohlo dôjsť, namiesto toho, aby ich zodpovedal, onemie od bolesti.

ADELKA Myslíte si, že sa naozaj nemohol kvôli národu oženit? Nezdá sa vám to nejaké... také čudné?

ANIČKA Staral sa o rodinu svojho brata Karola, keď ten zomrel, rodina mu nebola na príťaž. Niečo iné ako keby v tom bolo. Keby sa on nechcel ženiť, to by som ešte vedela pochopiť. Ale na všetkých, ktorí sa oženili, a ktorí sa zaľúbili, sa rozhneval, urazil, zanevrel.

MARÍNA Vari len nežiarlil?

ANTÓNIA Čudný tulipán to bol.

ADELKA Tulipán.

HURBAN Panictvo jeho dobrovoľné malo najvznešenejšie motívy a nebolo tým, čím je pri mnohých, výplodom chlipnej zmyselnosti, alebo následkom nešťastnej romantiky, lebo dokonca podivínstva mrzutého, súcitu nájsť nespôsobného. Ľudovít bol žertva sebou samým národu prinesená. On dal výhosť láske zemskej z lásky k národu nesmierne zranenému, osudne ubitému, napolo zmordovanému, a predsa hodnému obetí synov jeho oduševnelých.

ADELKA „Ľudovít bol žertva sebou samým národu prinesená.“ Keby nepriniesol samého seba národu ako žertvu, čo by sa stalo? Stalo by sa niečo?

ANTÓNIA Ja som si ani neuvedomovala, že žijem so slávnym Slád-

kovičom. Keď ma pýtal o ruku, recitoval mi Marínu. Ale potom, veď je to jedno, či máte doma slávneho alebo obyčajného.

MARÍNA Asi máte pravdu. Určite. Keď sa vydáte, žijete obyčajný život, či žijete so slávnym, alebo s perníkárom.

ANIČKA Znemožnili ma pred celým národom, ako keby som ja kradla mužov-orlov národu slovenskému, ako keby...

ADELKA Znemožnili pred celým národom, ergo pred niekoľkými predplatiteľmi tých svojich Národných novín. (*Hystericky sa rozosmeje, potom sa rozplače.*)

ANIČKA Tak nehovorte!

ADELKA A hovorím. Budem hovoriť! Čo tam po mne. Som už aj tak mŕtva. Aj vy ste mŕtva. Aj vaše deti sú mŕtve. Aj váš muž, aj on... všetci sme už dávno pochovaní. Oplakaní, zabudnutí. Zostali z nás len čudné letiace tiene.

ANIČKA To môj syn napísal. Slávny Svetozár. O letiacich tieňoch.

ADELKA Aj ten je už mŕtvy. Pochovaný. Nič z nás nezostalo. Horšie než nič.

ANIČKA Ale veď Ľudevít vás mal rád. Smútil za vami. Bol zlomený.

ŠTÚR Ľudstvo – zdalo by sa veru, že upadá, no nemôže nadhlo samo seba zrádzať a podstaty svojej sa zriekať, najmä pri pokrokoch obrovských novej doby. Kráča ono stále vpred, a kam napokon dôjde, nik nemôže predpovedať.

ADELKA Vždy bol trochu zlomený. Trpieť bolo načim a bolo prečo. Brr. Tulipán.

ŠTÚR Pozdvihnite dlho sklúčené srdcia svoje, Slovania, a s pomocou božou odvahu naberte k činom! O Ľudstvo ide koniec-koncov, ktorého údmi sme my spolu so všetkými ostatnými národmi.

ADELKA Ľudstvo. A v tom mori Ľudstva, kdesi uprostred, celkom stratená, s očami upretými na neho ležím na smrteľnej posteli schúlená ja, tvor. Len sa neľutovať! Tak som dúfala, že mi napíše!

ANIČKA Mne môj Miloslav písal. Veľa. V meruôsmom mi veľa písal, keď revolúciu robil. Každý deň.

HURBAN Moja duša drahá! Včera som po reči a prevolávaní „Sláva mu“ letel na tátošovi k pani Koléničke, kde som teraz. Sem sa za mnou zhŕklo množstvo ľudu, chtiac ma vidieť, ale ja som sa predieral celý upotený. Potom som vyšiel – za minúty spravili Anička a Zuzanka krásnu zástavu a zavesili ju pred dom! Potom som ešte pár slov povedal a Neuman musel si stať na múrik a čítal tú moju proklamáciu. Bozkávam Ťa tisíc ráz! Maj sa dobre! Svetozára mi bozkaj, opatri a buď dobrej nádeje. Lebo vidíš, že ja mám dobrý takt a dobrú dôveru ľudu! Ja mám dôveru veľmi dobrú v ľude. Úrad sa jeduje. Ale sa bojí. Zbohom, verný Hurban.

ADELKA Lúbostné vám nepísal?

ANIČKA Písal, krásne písal. (Číta.) Naša láska nezahynie! Vieš, aké to bývali hodiny, keď sme si láskou šeptávali večné túžby svoje. Nebola to reč a slovo obyčajné, láska bola tá reč naša, a hlas reči tej slza tečúca po líci, vzdych hlboký, ruketisk silný, priechod popod brehy a k studničkám – a hovoru nebývalo!

HURBAN Brat môj drahý! Ja mám syna Svetozára Miloslava. Ja môžem povedať, že som tiež ešte tak šťastného počiatku roku nemal – ako je tento počiatok roku. Nielen že sa mi syn narodil, ale aj z Viedne nám práve tú radostnú správu píšu, že Jeho Jasnosť ráčila vlastnoručným Handbilletom Dikasteriam náš Tatrín odporúčať.

ANIČKA Dost som si užila. S deťmi, s ním, revolúciu viedol, vo väzení sedel, behal kade tade – s puškou po Záhorí, potom vyjednával vo Viedni.

ADELKA A čo z toho?

ANIČKA Nevieť. Iste niečo, vari áno. Ved' inak, načo by to všetko bolo? Môj muž bol rozumný človek, roboty daromnej nerobil. Niekedy sa síce rozhneval, rozohnil, výbušný bol. Predstavte

si, po revolúcii začal písať po česky. Niekedy to preháňal, vari, ale inak... Zbytočných vecí nerobil.

ADELKA Tak potom dobre. Ja sa iba opytujem. Aby som vedela.

ANIČKA Viete, Adelka, čím sa celú svoju starobu zaoberal?

ADELKA Kto?

ANIČKA Môj muž. Písal Štúrov životopis.

ADELKA Oni toho všetci strašne veľa popísali. Chceli dohoniť tých tisíc rokov. Nuž písali a písali. Jeden druhému životopisy, listy, všeličo.

ANTÓNIA Na môjho muža Kalinčiak písal životopis. Pekne ho tam opísal. Museli jeden druhého opísať, aby sa na nich nezabudlo. Pre ďalšie generácie. Oni boli počiatok. Tak to treba brať.

ADELKA Vy ste to čítali?

ANTÓNIA Niečo som čítala. Pekné to bolo. Pekné čítanie.

MARÍNA Ja som radšej čítala životopisy svätých.

A z kvetov som mala rada červené maky a potom ešte orgován a prvosenku, všeličo. Bola som doňho zaľúbená. Aj on do mňa. Mladším súrodencom dával kondície, stretávali sme sa. Mama mi ho zakázala, odbila ho, nedovolila mi ani mu nič vysvetliť. Poplakala som si. A potom ma to prešlo. Muž ako muž. Či píše básne, alebo zdobí srdcia na jarmoky. Ved' ani on za mnou nesmútil pridlho. Za Aničkou pokukoval, potom si vás, Tonka, vzal. Láska sa dá aj prežiť. A keď už dlhšie žijete, zistíte, že sa pre ňu neoplatí umrieť.

ADELKA Ja som Štúrovi nikdy nepísala. A tak veľmi sa mi žiadalo. Teraz som rada, že som mu nenapísala. Ešte by to dal do novín.

ANIČKA Boh vie, či by to dal do novín.

ADELKA Celkom ľahko možné, že by dal. Ved' Márii Pospíšilovej napísal do novín. A ešte jej bratovi dal inštruktáž, ako jej to má vysvetliť. Pominula by som sa. Ako dobre, že som mu nenapísala. Ako dobre, že mi nenapísal.

ANIČKA Ja som Miloslavovi písala. Nie veľa. Iba zo dva razy. Vtedy v Prahe, to mi bolo veľmi smutno. Sama s deťmi, a dlho. (Číta list.) „Ja ti len o našich deťoch dačo poviem. Boženka prestála šťastne tú obťažnú cestu, bár som ju nezdravú brala, kašeľ mala veľký, ale jej Fričová pomohla a včil je zdravá. Svetuško nám šteboce a je už dost' veselý, lebo spočiatku bol mrzutý a pýtal sa domov. Sny ma trápili, ťaživé sny, a tak som mu ich opísala. Svoje strachy. Hneď sa mi uľavilo. Už ma zase sny trápia. Snívalo sa mi tej noci, že si bol ranený na nohe, ale málo, a následkom toho že máš zimnicu, že sa náš Slovák cez ľad preboril. Už sa tých mojich snov tak bojím, spomínali sme, či si sa ozaj cez Váh niekde nepreboril. Kúpili sme ti lampu, Svetuškovu stoličku na kolečkách, tak sa s ňou rád hrá. Dnes mi hovoril, že mu apo donesie cukríky. Prídi nás, duša drahá, navštíviť a na nás sa poďívať. Ach, to by bola blaženosť, ktorú ani radosť v nebi neprevýši.“

ADELKA Aj vy ste mávali sny za živa? Už to prešlo. Mne sa všeličo posnívalo. A potom v horúčkach, keď som mala suchoty, to boli také zlé sny, veľmi zlé. Všetky sa mi vyplnili.

MARÍNA Mne sa nikdy nič nesnívalo. Nikdy nič. Len som občas nemohla zaspáť. Vtedy som si potichu recitovala Marínu, potom som zaspala.

ANTÓNIA Keď boli deti choré, bdela som pri nich. Inak som spávala dobre.

ANIČKA Ja ako kedy. Niekedy sa mi prisnilo. Keď robil revolúciu, od strachu sa mi nočné mory snili. Ale že vám, Adelka, nikdy nepísal, to je čudné.

ANTÓNIA Mne môj Ondřík písal.

Drahá moja! Nezačervenaj sa, keď v liste tomto viac ľúbosti a úprimnosti ako obyčajnej zdvorilosti a etikety nájdeš. Roztrhnime už raz ten závoj, ktorým sme duše naše, asnáď' naveky spojené, jednu od druhej delili. Nikdy si Ty, predrahá moja, náklonnosť Tvoju ku mne nezradila, ale viem, že v náručí

mojom studenou si nezostala. Krásna družička moja! Je to najbolestnejšie nešťastie, nesmiem pobožkať to, čo uctieame a milujeme. Mne sa tak zdá, drahá duša moja, že sme my dvaja pre jeden život stvorení a keď by ňadrá Tvoje na to neprisvedčilo, nebo života môjho hrozne by sa zamračilo.

SLÁDKOVIČ Na prsiach mužových spočinie dobrá žena a dokiaľ on stojí, ona nepadne. Prídem čím skôr k Tebe, drahá moja, a k dobrému otcovi Tvojmu, prídem a úfam túžobne, že on sudbám a srdciam našim odporný nebude. Žiadam si nekonечно, čím skôr pri Tebe byť a do náručia môjho Ťa objat'. Ja som naveky Tvoj, drahá moja, úprimný priateľ Andrej Braxatoris.

MARÍNA Mne napísal celú knihu básní. Nebeská láska – no, či nie drahá? – zaviera všetky studnice blaha v jedno a večné bozkanie!

ANTÓNIA Aj ja som svojho Braxatorisa pochovala. A písal mi, veru písal, a ako písal, priam horúce slová to boli: Sama si to už poznala, že lúbosť moja je horúca, čisté rozhorlenie, ktoré po ničom tak netúži, v ničom sa tak neteší ako v tom, že v Tebe, duša moja, našla spolucit a srdečnú harmóniu. Družka moja srdečná! Myslím si na tie nedávne zlaté noci. Plamenná duša moja teší sa aspoň v rozpomienkach na ne a v nádejách na budúce také. Ale čo sú mi rozpomienky na ústa Tvoje, oči Tvoje, čelo Tvoje, líca Tvoje storáz zbozkávané?

SLÁDKOVIČ Okolo nás žijú duše chladné, zakradnuté v potrebách obecného života a my stojíme medzi nimi s lúbosťou našou a nádejami našimi ako na sihote vodou otočenej. Ach, darmo je tým hovoriť, čo každý svoj cit za korist' telesnosti vyhadzujú, čo nevedia sa vyšinúť nad každodennú prózu žitia ako, odpusť, červíky v chreni. Myslíš si, hádam, čo robí večný druh žitia Tvojho? Čo by robil. Sedí a díva sa na hodiny ako sa pohybujú a pomaly vedú ho k zlatej bráne nádeje jeho: teší sa zakaždým, keď jedna z nich odbije a myslí o tom, ako by všetky hodiny

sveta napraviť mohol, aby za minútu dva týždne prebehli a potom naveky zastali.

ADELKA Vraj sa to nepatrilo – dievčine písať.

MARÍNA Keď sa povie Sládkovič, každému zide na um Marína. Keď sa povie Marína, každému zide na um Sládkovič.

SLÁDKOVIČ Drahá moja duša, Antónia Júlia Sekovičová, milá moja Tonka! Ver mi, drahá moja, manželstvo moje musí byť vysoko povýšené nad obecné ženby, spoluhospodárenia a spolubývania; manželstvo moje musí byť blaženstvo dvoch duší, ktoré skrze nekonečnú, bezohľadnú ľúbosť proti všetkým príhodám sveta anjelsky sa ozbrojili!

Podaj mi ruku, veľkocitá,

k vysokým tým duším horám...

Či vieš to z mojej Maríny? Marína moja je zrkadlo duše mojej. Vravíš, žeš ju desaťkrát čítala a dobre rozumela; a predsi, drahá moja, nechceš pochopiť ľúbosť moju!

ANTÓNIA Pochopila som, žila som, naplnila som sa až po okraj. Môj drahý ma naplnil až po okraj. A aj tak si každý pamätá len Marínu. Ona mu z ohňov nebeských letí, ona mu svety pohýna, ona mu kýva zo sto životov, ona mu centrom, ži-
vlom, nebom, jednotou... keď som mu nerozumela, dal mi z nej kúsok prečítať, aby som lepšie pochopila jeho vnútro. Lebo Marína je obraz jeho vnútra. Ale neviem, Marína, či ste vy obraz jeho vnútra.

MARÍNA Ved' preto mám dva hroby.

ANTÓNIA Rázovitý ľud hrochotský mala som úprimne rada a ľud tiež mal rád mňa, ctil a vážil si svoju „pani matku“. Aj s čeliadkou nakladala som láskave. Raz v kuchyni ma slúžka čosi nahnevala a ja s plačom sa išla požaľovať manželovi. On vyšiel do kuchyne a krotko povie slúžke: Marka, nezarmucuj pani fárarku, lebo sa na teba ozaj nahnevám. Slúžka pustila sa do veľkého plaču a ostala poslušnou a krotkou ako ovečka.

ANIČKA Písal mi, veru písal. Každý boží deň, niekedy aj dva

razy. Celú revolúciu v meruôsmom mi v listoch opísal. Tak som sa strašne oňho bála, až hrôza. Prežil to. To bol ten víchor, ktorého sa Ľudovít tak bál, no i ho sám rozpútal. Môj Miloslav to prežil i s rodinou, nuž ktovie, ako je to na svete.

FRANCISCI Slovenskí vyst'ahovalci, Ľudovít Štúr, Jozef Hurban, Michal Hodža a iní naverbovali v Prahe a vo Viedni dobrovoľníkov, opatrili si a nakúpili zbroje a munície a počtom asi päťsto, po železnici pohli sa na Slovensko a prekročili hranicu na západnej strane Nitrianskej stolice pri Vrbovciach, i započali vojnu na Myjave, Brezovej, Starej Turej atď. Na čele mali ustrojenú Národnú slovenskú radu, ktorá vyhlásila samostatnosť slovenského národa, vojnu proti vláde peštianskej, ktorej vypovedala poslušnosť a oddanosť vláde cisárskej a dynastii, i urobila to vo vydannej a rozposlanej proklamácii.

ANTÓNIA Môj muž nebol v povstaní.

ANIČKA Ani Kalinčiak nebol v povstaní.

FRANCISCI Národ, vyzvaný pripojiť sa, hrnul sa zástupmi pod ich zástavy, takže v pár dňoch zhromaždilo sa dobrovoľníctva do desaťtisíc. Toto dobrovoľníctvo v niekoľkých zrážkach a šarvátkach držalo sa zmužile; ale ďalej postúpiť, ba ani udržať sa nevládalo a bolo cisárskym, k Maďarom prešlým, alebo práve ta komandovaným vojskom a ozlomkrky i z ďalekých krajov ta nakopenou mobilizovanou i nemobilizovanou gardou zase za hranice na Moravu vytisnuté. Pri tomto deji som ja nebol, preto ani neosmeľujem sa, ani za svoju úlohu nepovažujem o ňom obšírnejšie sa rozpisovať a uvažovať. Predsa za potrebné držím pripomenúť, že Národná slovenská rada záležala z nasledujúcich mužov: pri tejto výprave Jozef Miloslav Hurban predseda, Ľudovít Štúr úd, Michal Miloslav Hodža úd, Jaroslav Daniel Borik sekretár, Fraňo Zach hlavný vodca vojenský, Bedřich Bloudek komandant národného vojska a Bernard Janeček vodca národného vojska.

ADELKA Ešte že je to Slovensko také malé. Aj pešo sa dá prejsť, aj vojsko ho rýchlo obsadí a iné vojsko zasa rýchlo oslobodí. Uznajte. Čo by ste povedali, keby váš muž velil vojskám niekde vo Francúzsku?

ANIČKA Ale choďte. To by som nezniesla. Už aj tak to bolo nad ľudské sily.

ANTÓNIA Aj obyčajná práca na poli národnom, vo farnosti, s ľuďmi, to už celkom stačilo. Nevieť si predstaviť, ešte v povstaní bojovať.

ADELKA A prehrať! S víťazom to ešte ako tak ide, ale...

ANIČKA Môj Miloslav bol statočný. Ďalej pracoval, ako vládol, aj keď to bolo ťažké. A viem, že Štúr sa vtedy celkom zlomil. Nastali smutné časy. Bola by mu vari vtedy pomohla rodina, nuž ale...

FRANCISCI Medzi Štúrom, Hurbanom a Hodžom, z ktorých každý chcel, aby povstanie započalo sa v jeho stolici, bolo tak dohovorené, že keď povstanie započne sa v Nitrianskej stolici, predsedom Národnej slovenskej rady má byť Hurban, keď v Trenčianskej, Štúr, keď v Liptove, Hodža. Povstanie započalo sa v Nitrianskej stolici, myslím, že z dvoch príčin: za jedno, že západná hranica Nitrianskej stolice najbližšie leží k Viedni, kde boli robené prípravy k povstaniu a dobrovoľníctva naverbovalo sa do päťsto mužov, za druhé, že v pohraničných obciach Nitrianskej stolice, menovite vo Vrbovcích, na Brezovej, Myjave, Starej Turej a na Kopaniciach obecnosť viac-menej už pripravené bolo k povstaniu; naposledy, že toto pole účinkovania najbližšie ležalo k bojovému poľu bána Jelačića. Nuž podľa spomenutého dohovorenia predsedom Národnej slovenskej rady pre túto výpravu bol Jozef Miloslav Hurban. Hodža už na Myjave odstúpil od Národnej rady a so Štúrom a Hurbanom ďalej neúčinkoval – prečo a z akých pohnútok, neznám, ani som sa nedozvedel. Len kdesi som čítal, že menovite Štúr bol

natoľko pohnutý proti Hodžovi, že ho chcel dať postaviť pred súd a s ním ani hovoriť nechcel.

MARÍNA Zostala som ušetrená. Pernikári našťastie nechodia do revolúcie.

ANIČKA Švári boli v tých stejnokrojoch, to je pravda.

FRANCISCI Lewartovského neúnavnosti a energii podarilo sa dostať skoro obstarat' a do Skalice dať dopraviť celkom nový, pekný a dobrý zbroj belgického výrobku, záležajúci z pušiek na veľké kupky (kapsle) s bodákmi a s celou ostatnou výstrojnou a z úplného letného obleku, t. j. okrúhleho klobúčika s particou, ktorý, kto chcel, mohol si podperiť – ja som mal veľké biele vlajúce pštosie pero za klobúkom – z blúzy zo svetlého mocného bieleho plátna, tiež s červeným obrámkom, z bagančí, zo sivého vojenského kepeňa a z čierneho remenného opasku s nábojnicou a pošvou na bodák. Plat dostávali sme predbežne taký ako predtým. Mali sme svoju zvláštnu, rakúsko-slovenskú zástavu... s rakúskym dvojhlavým čiernym orlom v žltom poli, a mala tri, asi po päť centimetrov široké, na jeden centimeter širokou striebornou čipkou obrúbené, ako sama zástava dlhé, každá slobodne vlajúce stužky: bielu, modrú a červenú. Takto vystrojení a už i hodne pocvičení rozlúčili sme sa so Skalicou. Išli sme ku Prešporku. Na niekoľko dní zastavili sme sa v Stupave, kam bol prišiel i generál Kempen z Viedne, či nás len obzrieť a inšpicírovať, a či nás i sprisahať, určite nepamätám. I Štúr a Hurban boli ta prišli vidieť nás. Hodža nie. Zo Stupavy prešli sme cez vrchy a hory a vinice do Račišdorfu na dlhší čas.

ANIČKA (*číta list*) Čo za vzdychy lietali vo večnom raporte duše Tvojej s dušou mojou! A keď sme sa schádzali po dlhšom sa nevidení, aké to bývali sviatky domu nášho. A teraz ako túžim po Tebe, a Ty túžiš po mne! Taká láska nezahynie. Ja teraz cítim, že nemožno druhému tak milovať, ako ja ľúbim Teba! A keď si spomeniem na všetko predošlé žitie,

teda vidím, vidím, že láska naša nezahynie ani tu, ani vo večnosti! Na našej láske naučí sa Slovan láske novej, nevidanej! Lúbim Ťa Anička moja, ako žiaden muž minulých vekov neľúbil ženu svoju a ako ľúbiť bude iba budúci Slovan ženu svoju.

ADELKA Mne Štúr listy vôbec nepísal, kdeže ešte ľúbostné... vraj sa to nepatrilo.

ANIČKA To povedal?

ANTÓNIA To povedal?

MARÍNA To povedal?

ANIČKA Pred kým sa to nepatrilo? Ved' listové tajomstvo platí, nie?

ADELKA Predo mnou sa to nepatrilo? Pred ním samotným sa to nepatrilo? Čo sa nepatrilo?

ANIČKA Nikdy vám nevyznan lásku?

ADELKA Lásku? Ku mne? Nevyznan. Vyznal sa mi z utrpenia, zo svojho utrpenia, ktoré pochádzalo z toho... z čoho vlastne pochádzalo to utrpenie? Či to on sám vedel, to nie je isté. A ja ani po smrti neviem, akú rolu som v jeho živote hrala. Jeho inšpirovali Tatry, zbiedený ľud, orly, čo nad Tatrami lietajú, Kriváň. Ani viazanku som mu nezaväzovala. Rozum mu vravel, že lepšej devy nenájde, srdce jeho však, ktovie kde blúdilo.

ŠTÚR Aj umenie začína na Západe postupne upadať. O architektúre a sochárstve sotva čo povedať, nanajvýš to, že architektúra sa snaží stavať pohodlné, navonok lákavé obytné domy, maliarstvo sa snaží pritiahnúť zvedavé obecenstvo zmyselnými obrazmi.

ANIČKA Deti boli občas choré, ale našťastie mi nepomreli. Žilo sa mi ľahšie než dedinským ženám, to je pravda.

ŠTÚR Dramatickým dielam zobrazujúcim vznešené a vážne snahy a ideály sa teraz nedarí, temná tragédia odstrašuje divákov, obecenstvo od umenia ani priveľa nevyžaduje, hľadá predo-

všetkým zábavu a pôžitok, najmä triviálne, znetvorené bežné príhody zo života, pekné dekorácie, na efekt vypočítané opery, pekný balet.

ANTÓNIA Všetky deti dostať do škôl, dievčatá dobre povydávať, chlapcom zaistiť budúcnosť.

MARÍNA Zaistiť budúcnosť. Deti sa ma pýtali: Mama, to si ty, tá slávna Marína? Vnuci sa ma pýtali – už som bola stará. Keby som sa zaňho vydala, ostala by som slávna, slávna v rodine. Takto som sa sláve vyšmykla a navždy v nej uviazla. Stará Marína, zostarnutá Marína, Marína s dvoma hrobmi.

ADELKA Kto vlastne bol Štúrovou múzou?

HURBAN Neznám mladíka tak mohutne zasahujúceho túto vrstvu dorastajúceho pokolenia, ktorý by bol v toľkom stupni vplýval kedy na celý jeden oddiel, poviem, desaťletého stupnivého žiactva a študentstva, ako to bolo pri Ľudovítovi. Pekný, strunovitý, štíhly, vysoký mladoň slovenský s čiernymi, oheň zohrievajúci sypúcimi očima a tmavogaštanovými, bohatými vlasmi, k tomu celý zjav jeho súmerný a strojný, sympatický každému, elektrinu tak neodolateľne zo seba púšťajúci, že nemožno bolo mu vzdorovať! Príkladne krásne ruky a ústa mal, znaky to vraj všetkých veľkých rečníkov! Jeho rúčky mohli by boli krásliť i najstrojnejšiu devu. Tváre bol podlhovastej, ale dobre chovanej, vzduchom zdravým farbenej a hriechom nerozoranej a nestrhanej, takže v súmernú oválnosť vychádzala, vysokým, jasným čelom kráslená. V kráse junáckej len Samo Chalupka mohol s ním závodiť. Príťažlivosť k sebe mal takú veľkú, že i protivníci náruživí a bezohľadní zoči-voči nevydržali mu. Hlas jeho bol zvonovitý, prenikavý, jednak k spevu, jednak k rečeniu, jednak k hrozbe ustrojený. Napadli ho jeden raz večer traja juráti haraburdácki a chceli s ním na Panenskej ulici začať potržku. Ľudovít Štúr privolal prvému, oprúc sa o svoju palicu: „Mit akar?“ To s takým výrazom a tak brnivým „akar“, že sa chlapom odnechcelo ďalej

s Ľudovítom naším, a odbehli. Lepšie duše poddávali sa mu bezvýmnočne. Ľudovít mal vždy jedno oko prižmúrené pri mladoňovi krásnom, zápalistom.

ADELKA Ja som nechcela byť jeho múzou. Chcela som mu pomáhať v jeho úsilí. Chcela som, aby jeho vec bola aj mojou vecou, ale on mal okolo seba dosť mužov, mňa už k tomu nepotreboval. Ani na rozhovory ma nepotreboval. Prekážala mu moja krása, ktorá sa ho netýkala, hoci vedel, že by sa ho mala týkať, vyrušovala som ho. A pritom zabúdala, že existujem.

HURBAN Štúr, keď zbadal v škole pod prednáškami daktorú peknú tvár mládencovu, výrazné oko, pilnú myseľ a nepozoroval ho predtým v tých kruhoch svojich, vyzvedal sa po ňom, odporúčal ho pozornosti priateľov a staral sa, ako by ho dostal k štúdiám národným. A k tomu sokolie jeho oko ešte striehlo, kde ktorý talent by polapiť a do svojich kráľov uviesť mohol.

ADELKA Aj mňa do svojich kráľov uviedol. Ale na rozdiel od zápalistých a krásnych mladíkov, so mnou nijaké myšlienky nezdieľal.

KALINČIAK *(vezme Adelku pod pazuchu)* Vy ani neviete, ako smutne skončil. Jeho bratovi som o tom napísal list: Smutnú novinu nakrátko. Tvoj brat Ľudovít išiel dnes ráno na poľovačku; spadol; puške na chrbte sa v páde natiahol kohútik a vystrelil mu oddola hore do stavca stehnového a zlámalo mu tam kosti a vysotilo kosť stehnovú pri drieku. Na amputáciu nie je teda čo pomyslieť. Jeho život stojí v Božích rukách pre hnisavý zápal, môžu sa vždy chytiť. Či prežije sviatky, stojí v Božích rukách. Jeho bolesť a útrapy sú hrozné. Kričí pri každom pohnutí, ba i keď sa nepohýňa, bo muskuly samy od seba sa trhajú. Moja duša strápenejšia ako Tvoja.

ADELKA Vy ste museli byť veľmi dobrý človek.

KALINČIAK Život je smutnejší, než sa zdá. Viete, Adelka, ja som ho pochoval, doopatroval, jeho spisy ešte za jeho života do češtiny prekladal.

ADELKA Ale veď vás poohováral. Pourážal.

KALINČIAK A čo by mi to pomohlo, keby som naňho zanevrel?

ADELKA Mal vás rád?

KALINČIAK To neviem. Iste som mu kohosi nahrádzal, ale či on sám vedel, koho, to si netrúfam povedať. Keď umrel, zrazu mi veľmi chýbal. (*Odíde a pokračuje v recitácii.*) Napadol pekný biely sniežik hneď v noci na hrob jeho a zakryl ho svojou čistou rúškou; a matka zem ho privinula do lona svojho materského, a my siroty smútime, bolestíme nevediac, že mu tam lepšie ako na tomto chladnom, trápnom svete. Janko, zle sa nám stalo! Teraz by ti dač chcel písať a nemám čo. Teraz sa to vo mne začína preberať. Tvoj osirelý Jano.

ANIČKA (*plače*) Bože, chudáčik, čo sa ten natrpel. A taký mladý. Nešťastie.

ADELKA Strelil si do nohy?

ANIČKA Pri páde. V lese. Z pušky. Mladý človek. Plný síl.

ADELKA Vtedy, keď sa prvý raz zamiloval, zasa spadol zo schodov.

ANIČKA Ako to takto môžete...

ADELKA Ja viem, že sa to nepatrí. Ale tvor všetko môže, čo tam už po mne.

ANIČKA Ste zlá.

ADELKA Áno.

ANIČKA To by ste nemali.

ADELKA Povedal o mne, že som tvor. Ja som nemohla byť ani orlom, ani sokolom. Kto vie, prečo som ja vlastne zomrela? Na suchoty? To jeho sucho pálilo, bol suchý, ako suchý lieh.

HURBAN Fajka a čierna káva pomáhali mu premáhať sen nočný, ktorého miesto zaujímali obširne korešpondencie s vonkovskými priateľmi a poézia. Do kaviarne alebo na bál nikdy nešiel, jediné jeho zábavy boli výlety do hôr, na zámky a do spevokolov, pri ktorých pri pohári piva a dákej klobáske spievalo a rečnievalo sa do polnoci. Prez mieru veselého nikdy

nebolo ho vídať, ba keď sa spoločnosť rozohriala a veselosť vystupovať začala v bezstarostie, zanôtil sám „Nitra, milá Nitra“ a po hymne tejto rozrečnil sa Ľudovít o historických rozpomienkach a veselé tváre pokryla zádumčivosť.

ADELKA Suchár. Kazil ľuďom zábavu. Mrela som za ním. Lovila som jeho slová. Chcela som počuť iné, než skutočne hovoril, tak veľmi som chcela počuť niečo celkom iné, než čo skutočne hovoril. Zdalo sa mi, že s ním môžem o všetkom diskutovať. To sa o tých všelijakých vicišpánoch nedalo povedať. Fascinoval ma. Mal v sebe asketickú, očistnú chudobu, ktorú ako keby si sám zvolil, bol v nej slobodný. Zdalo sa mi, že aj stav bez žien si sám zvolil, že je slobodný. Ak by bol slobodný, aj stav so ženou by si mohol sám zvoliť. Ale on nebol slobodný. Niečo mu diktovalo. A nebol to národ, ani Tatry, ani zbiedený ľud. Čo to bolo. Niečo v ňom. Hlboko vnútri. Báľ sa neposlúchnuť. Keď niekoho tak silno niečo pripúta k žene, ako vášho Sládkoviča, Tonka, alebo vášho Miloslava, nikto mu nezabráni.

MARÍNA Ak mu nedovolia jednu, nájde si druhú, alebo tretiu, ale nejakú si nájde, napokon, ani ja som neostala na ocot. Život treba žiť. Život musí mať pokračovanie. Keby sa nerodili deti, kto by tie ich písачky čítal?

ADELKA Vždy ma zaujímalo, ako to bolo s tou, s tou predchádzajúcou. Máriou.

HURBAN Mária, rozkošná dcéra Jána Hostivíta, sestra Jaroslava, priateľa Ľudovítovho, vrezala sa ideálnou svojou krásou, štíhlou, strunatou postavou, čiernymi zádumčivými očami, úchvatným spevným hlasom a hrou na piane do srdca Ľudovítovho. Ctnoty devy tejto slovanskej, tak riedke vtedy medzi dcérami slávy vrcholili v horlivom pestovaní citu národného. Nebol to div, keď prvý mládenec slovenský tým samým idealizmom nadšený v oči Márie nadbehol šípu bôžika toho všetečného prvej lásky. Je to osud krásy, že veľa rán pôsobí.

Ľudovít náš oheň prvej lásky však zavrel a siedmimi zámkami pred sebou samým ukryl v tajinách vlastného srdca.

ADELKA Vždy som chcela vedieť, či ona jeho nechala, či on ju...

Nežil s ľuďmi, písal im listy. Nežil so ženami, zamilovával sa do nich a trápil ich svojou láskou k národu a k Tatrám, ktorá nijako sa podľa neho nedala sklbiť s láskou k deves, a preto, aby Tatrám a zbiedenému národu nebol neverný, deves nechával tak. Aj mňa. Miloval národ, nechával sa obdivovať mužmi aj ženami a Kalinčiak mu zaväzoval šatku.

HURBAN Lepšie duše poddávali sa mu bezvýmimočne...

ADELKA Chcela by som byť

blchou v tvojej brade

aby som mohla byť

s tebou všade.

ŠTÚR (*jednu ruku má v sadre a kynie ňou ako vodca*) Predrahý priateli! Vy se zadivíte, že já Vám z Hradce píši, a jest se věru čemu diviti, kdy uvážíme záměry cesty mé v Praze s Vami sdělené. Ostatně vysvětlilež sobě dlouhé čtyrdenní bavení sa v Hradci pohostinností a milou srdečností Vašeho drahocenného otcovského domu, mou radostí nad shledaním sa opět s Vaším p. Otcem, vlastencem u nás velectěným, nad poznáním jiné celé, vroucně věci naší přející, rodiny Vaší, mezi níž Vaše vlastenecká panna Sestra, co ukaz řídký, zvlášť pro nás Slováky, velice mě zanámalá...

ADELKA Chcel si streliť do nohy alebo nechcel? Trafil alebo netrafil? Kam mieril? A mieril vôbec?

ŠTÚR Predrahý Priateli! V posledním mém listu psal sem Vám byl, že druhého dne časně ráno z Hradce vystrojiti se hodlám, zatím ale nešťastný pád mne přinutil v Hradci ještě déle ostati. Ruka má pravá jest raněna skrz nešťastný pád přes celé poschodí a dosud ještě nevyhojena. Ostatně k štěstí mému rány předce nejsou hluboké, a stalo se to v domě vlasteneckém, kdež, jak z hlubokou vděčností uznávám, všeliká mož-

ná pomoc hned na pohotově byla, a v níž vzláště velectěná vaše sestra milostná opatrovkyně má, hlavního podílu brala, i dosavád bere. Upřimný Ludevít. PS. Nemoha pravicí hýbati podepsal jsem se levicí. Předrahý Příteli! Přišed právě před několika dny z Tater, pospíchám odeslati Vám, co mi na mé chvátavé cestě do rukou a očí padlo. Připojuji také dvě básně. Při první položte mé vlastní jméno, při druhé pak ono, jež sem podepsal. Naději pak se, že druhou tuto báseň ve svých milostných Květech propustíte, a dovolíte jí přijíti touto cestou k rukám Oné, k jejímuž srdci mluví:

Rozžehnutí.

Zapomeň, Drahá, zapomeň jinocha:
nade nímž mraky bouřlivě se shání;
zapomeň, Drahá, zapomeň na hoča,
on Ti posílá bolné rozžehnutí.

Láska se zřítíla; rodina v strasti,
pro ni on hotov všech se zřeknout slastí.

Ó Hradec Váš mě náramně ranil. Rána na pravici se již snad brzo zhojí, ale ona do srdce, již mi zadala, hojíc onu, milostná opatrovnice má jest hluboká, nevyhojitelná. Kdož by mi byl předpovídal, že v Hradci padnu do bolů lásky, jímž sem pečlivě vyhýbal. A Vy, Jaroslave, jste toho všeho vinou! Vy jste mě přinutil k cestě do Hradce! A nenapadlo by mi na druhý den u Vás zůstatí. Pevně sem si umínil na zejtrí odjeti, ale nehoda! Prospal sem šestou hodinu, kdy dostavník odcházal! Druhý den ráno, přichystaje se na dostavník, padnul sem a ruku si udeřil a pak více jeti nemohl. Vaše vlastenecká, dobrosrdečná, milostná, skromná panna Sestra strašně na mne působila, Ona mi unesla dosavádní pokoj srdce; a Vy, Jaroslave, jste toho vinou. Avšak já Vám to srdečně rád odpouštím pro ušlechtilost Vaší vlastenecké sestry a pro dobrotivost Vaši. Vy ste se mnou upřimně myslil, nevěda, k čemu mě k Vám vysíláte. Ostatně psal sem věci

tyto a svěřil jen bratrskému srdci Vašemu. Předrahý příteli! Přátelský Váš dopis spolu s knihami přijal sem. Dobře ste učinil, že ste se v ohledu mých soukromých okolností ke mně obrátil: Já Vám to povím upřímně. Věc naše mi jest první, svatá, já pro ni zrostnul a jí se posvětil, aniž kdy zpečovati se budu, následovati hlasu milého rodu mého! Z tohoto ohledu již budete věděti díti zprávu drahé Marii. Já Vám všecko upřímně opovím, jak slušno na Tater syna. Dejte Marii upřímnou radu. Vy mně porozumíte! – Tu báseň Rozžehnání dejte skoro tisknouti. Pochází to z vřelého srdce. Já chci, aby Vaše milá sestra, hodná Maria, šťastnou byla! Opatrujž Ji Bůh a všech Vás, předrazí!!! Já vykonám oulohu mou. Vy žíte blaženě! Nevšímejte si srdce jinocha – jemu to rokoval osud! Budete-li psát do Hradce, vzkažte velectěné rodině Vaší mé úcty a pozdravení. Vzkažte je rovněž Marii, Marii! Představte jí smysl básně mé s upřímnou bratrskou radou, zapomenouti na syna Tater. Já jí nechci více psáti: zastupte Vy, drahý Jaroslave, místo mé.

ADELKA Ani ja, ani ona. Kašľal na nás. Jinoch. Orol. Sokol. Mladoň!

ŠTÚR Keby som bol vtáčkom, letel by som za les...

HURBAN Zrastený bol los Ľudovítov s losom národa slovenského. Márnomyseľnosť a mdloba, všetkých veľkých ľudí časom pokúšajúca, zmocňovala sa ho pri lúčení sa s vlast'ou. On videl, že úloha, ktorej sa posvätil, je väčšia, než aby ju vyviest' mohol, ale predsa nerezignoval nikdy... I keď vulkanskú túto mládenčiu individualitu Ľudovíta opálili kedy dvoje čiernych očí devy slovenskej a počínal sa domáhať srdca jeho ideál sladkavej slasti, tu ako postrelený jeleň zutekal i s ranou svojou vo svet hôrny a vyhryzol sám a sám jazvu lásky a vymyl ju vodami hôrnymi, bo nemalo sa domôcť šťastia junáka nášho osamote, kým národ leží v nešťastí poroby...

ADELKA Jeleň postrelený... sám vyhryzol... ruku si dochrámal,

opatrovať sa nechal, obskakovať, potom zutekal, jeleň, nechal ju, nech si to vysvetlí ako chce, do novín jej napísal a jej bratovi nakázal, ako jej to má vysvetliť. Napokon si nohu postrelil a umrel, nič si sám nevyhryzol, nič si sám neobmyl. Rečičky. Prečo som ja vlastne zomrela?

HURBAN My chytili sme sa do služby ducha, a preto prejsť musíme cestu života trnistú.

ADELKA Anička, on vášmu mužovi napísal, že som ho milovala. Nepíše, že by ma miloval. Píše len, že ja som milovala jeho. A tak je to správne. Nieкто ho musel milovať. Veľký muž, a bez nešťastnej lásky? Aké by to bolo. Mohol si ma aj do liehu naložiť.

ANIČKA Oni dvaja si veľa písali, a s inými si veľa písali, jeden o druhom písali, môj muž pamäti o ňom napísal. Všetko je zapísané.

ADELKA Všetko. Do pamätníka som si zapisovala... To som nemala.

HURBAN Tvoj srdečný list som i s mojím listom zarmútenej rodine vo Viedni zhromaždenej zdelil. Boli všetci ním hlboko dojatí. Dali Ti srdečne a s pohnutím poďakovať za vreľý súcit' Tvoj. Pamätný Tvoj lístok položili do pamätníka usnulej. Ubohá, jako sa na to tešievala! Ostatnie dni jako v horúčke bola bez seba, hovorila najviac v našom slovenskom jazyku. Mŕtve telo prenesú do Ostrej Lúky do rodinnej krypty. Tak jej to prajem, že bude ležať medzi svojimi.

ADELKA Mal ešte nejakú lásku? Devy kvôli nemu mreli, hynuli? Alebo nie? Koľké ešte pomreli?

ŠTÚR Jako ťa tu lipka, samotnú necháme, už sa preč od teba svetom uberáme. Tratia sa a hynú už tí tvoji milí, jedni pošli svetom, druhých v hrob zložili.

ADELKA I ja, milý, letím k zemi už puknutá, kolom ošumelá, zlámaná, zoschnutá.

KALINČIAK Viete, Adelka, Ľudovít Štúr, u ktorého som po druhé

bol padol do nemilosti, že som vraj nešiel v meruôsmom roku za národ bojovať, bol mi potom ustavičným priateľom, neraz hľadal útulok u mňa: „Janko môj, duša moja je smutná až k smrti,“ slovami evanjelia hovoriac. I nazhovárali sme sa, kým tma z duše jeho nezišla. Ja som ho opatroval v nemocnici, ja som bol jeho dôverníkom, ja som ho pochoval – pri pomoci našich priateľov. Pomáhal som mu často v jeho prácach; tak sme spolu prešli národné spievanky slovanské cyrilikou písané, keď on ich sám v zime pre slabosť očí prejsť nemohol; ba ja som prepracoval dielo jeho O národných písniach a povéstech plemen slovanských do češtiny, ktoré na môj návod po česky bolo vydané. Mne moja láska nevyšla. Opustila ma, iná ma nestretla. Vy Anička možno viete, ako o mne písal Jožkovi? Jožko môj Miloslav! Kalinčiak Ti už poslal počiatok povesti Knieža Liptovské po počte. Keby ten človek, ako hovorím, bol pilný, ten by Ti veľa mohol dopomôcť k rozšíreniu časopisu. Ale ho len tak čas po čase zaobchádzaj, lebo on to veľmi rád má, navštív ho tu i tu listom a trochu ho pohlad', a bude Ti, uvidíš, pracovať o dušu. Človek to všelijako musí robiť, a šak Ty tomu rozumieš.

ANIČKA On to určite nemyslel zle.

KALINČIAK Ale mne to zle padlo.

ANIČKA Chcel mať všetkých pod kontrolou.

KALINČIAK Myslel si, že sa to dá. Ja si radšej z toho vášho lístia jednu ušúl'am, Anička. Vy ste duša drahá, nikomu zle nechcete, ale život si to niekedy vynúti. Ja som sa snažil netúžiť za zlom. Písal som veselé príbehy a žil smutný život. Človek sa nesmie brať tak vážne ako náš Lajko, lebo...

ADELKA ... lebo si nevidí ďalej od nosa, spadne zo schodov a strelí si do nohy.

KALINČIAK Neviem, či som toto chcel povedať.

ADELKA Tak sa teda neoženil, keď som zomrela.

KALINČIAK Kdežeby sa ten ženil.

HURBAN Vždy som mu hovoril, ožeň sa, synov svojich a dcéry vychovaj pre národ, tak najviac svojmu ľudu pomôžeš. Na tomto sme sa nepohodli. Ved' hľad' teže – ja: Čo sa týka rodiny, moja žienka je rodená Jurkovičová, môj verný, dobrý anjel mne na pomoc od Boha daný! Vychovala mi štyroch synov a tri dcéry. Najstarší je syn Svetozár Miloslav, candidatus juris utrisque, praktizujúci teraz v Bratislave a je predsedom spolku Naprej, ide po našich starých šľapajách, skončil gymnázium v Stendale v Prusku, a potom juridickú akadémiu vychodil v Bratislave, absolvoval aj osudné vojenčenie ako jednoročný dobrovoľník, teraz sa pripravuje na advokátske skúšky. Druhý syn je Vladimír, na Veľkú noc tohto roku vysvätený za kaplána, absolvoval gymnázium vo Veľkej Revúci, hodný mladoň, ročný. Tretí syn Konštantín Svätoboj je tercianus na gymnáziu v Turčianskom sv. Martine a Bohuslav v prvej triede gymnázia tamže. Božena, moja najstaršia dcéra, je hodná dcéra dobrej mamy a hodná manželka Pavla Roya, farára v Púchove, príkladného priateľa a bojovníka národa slovenského. Želmíra Mária má za muža Moravana, rázneho Slovana, inžiniera pri mašinách v Krompachoch na Spiši, Víťaza Lorenza a má už syna Vladimíra. Najmladšia Ľudmila Anna, ročná, učí sa v Hodoníne na Morave, nadané, bystré dievčatko! Má veľký talent na reči, rovnako ako staršia sestra Želmíra.

ANIČKA Deti, deti...

ANTÓNA Deti, deti...

MARÍNA Deti...

SLÁDKOVIČ Naše deti sú hodné, zdravé. Cyril prerastá temer už Oľgicu a malá Elena tučná je ako putera. Tonka pozerá do záhrady, a vidíac, čo ešte snehu tam má, vždy sa vracia do izby s túžbou po Dolniakoch. A mne nech nikto Horniaky nehaní.

ANTÓNIA Tak, tak. Dobrý bol môj Ondřík manžel.

ANIČKA Mňa môj Jozef Miloslav miloval.

ANTÓNIA Mňa môj Ondrík tiež.

MARÍNA Mňa miloval aj Ondrík, aj môj Gerža. A všetci Slováci ma milujú.

ANIČKA To je pravda.

ANTÓNIA Adelka, nemôžete všetko odsudzovať len zato, že vám život nevyšiel.

ADELKA Nevyšiel. Nevyšiel?

ANIČKA No...

ADELKA Vám vyšiel?

ANIČKA No a nie? Muž, deti...

ADELKA Listy z povstania...

ANIČKA Ved' aj vás mal rád. Nevyšlo to, ale zato rád vás mal.

ADELKA Nemal. Ani trochu. A je to jedno. Je to jedno, práve preto, že nemal. Bála som sa, že sa ma opýta, ako sa mi páčili. Tie knižky, čo mi posielal, a občas priniesol. Po slovensky som čítala len z prinútenia. Čo človek neurobí, keď je zaľubený! Keby som mu povedala, že sa mi nepáčili, mohla by som sa mu znepáčiť ja. Mohla by som v jeho očiach vyzerat' ako hlupaňa. Nechcela som byť v jeho očiach hlupaňa. Ani namyslená šľachtická. A tak som to čítala, trápila som sa, pred smrťou som v horúčke už aj rozprávala po slovensky, čo ho tak dojalo, že o tom napísal Hurbanovi. Tak veľmi som sa s ním chcela rozprávať o tom, čo sa páčilo mne! Francúzske romány, básne, maďarská poézia, eseje, nemecké veci, niečo z toho čítal, ale nerozprával sa o tom, a už vôbec nie so mnou. Všetko, čo pochádzalo zo západnej kultúry, sa mu zdalo zhnité a skazené. Ja neviem. Neznášal tých, čo niesli na sebe iné vplyvy než slovanské. Dával mi čítať svojich priateľov. Prečo má človek čítať svojich priateľov, keď nevedia písať? Boli to všetko také slohové úlohy na tému Slovanstva. Francúzi písali o ľuďoch, a Slovania o Slovanoch. A odo mňa chcel, aby som to čítala, o tých Slovanoch. Také to bolo všetko nesku- točné. To, čo sa mne páčilo, považoval za skazu duše, ducha,

za zhubné vplyvy. Keď som niečo také nadškrtla, rozohnil sa a rečnil a rečnil a rečnil, dlho, dlho, dlho, na mňa pritom ani nepozrel, chodil hore dolu, ruky za chrbtom, plamenný pohľad upretý do budúcnosti, do okna alebo na stenu, lovila som ten pohľad, a nič.

ANIČKA Naozaj sa vám nepáčilo, čo vám dával čítať? A Hurbana ste čítali?

Adelka mlčí.

ANIČKA Môj syn bol spisovateľom, celá moja rodina... vám sa to nepáčilo?

ADELKA Ja som vášho syna už nezažila, nepoznala.

ANIČKA Myslíte si, že je to plané?

ADELKA Pre mňa to bolo trápenie, ale vy, Anička, vy si z toho nič nerobte.

ANIČKA Všetci písali.

ADELKA Nič si z toho nerobte. Nemyslíte už na to. Dobre ste ich vychovali. Niektorí musia začať.

MARÍNA Podme sa radšej rozprávať o kvetoch.

KALINČIAK Neraz sme sa hádali s naším nebožkým Ľudovítom Štúrom o básnictve vôbec a slovanskom zvlášť, keď písal pojednania O národných piesňach a povestiach plemien slovanských. Neraz sme sa poharkali, keď som mienku od neho celkom odchodnú vyslovoval; hádkam ale nebolo konca-kraja, keď som jeho spis, pôvodne po slovensky písaný, do češtiny prekladal, počnúc tak systematicky zložený beh myšlienok jeho od punktu do punktu pretriasať. Hoc Štúr v posledných časoch žitia svojho nikdy mienku moju nezaznával, predsa v ohľade tomto si nedal povedať nič. On chcel raz mať vedu a umenie slovanské hotové, a hľadal ho i tam, kde ho nebolo. Tak chcel Ľudovít Štúr Slovanstvo vyperiť, dokazujúc, že ono má umenie nielen samorastlé, ale

i hotové, zjavujúce sa v piesňach a povestiach národných. Pretože je básnictvo najvyššie odvetvie umenia, tak mal byť i národ slovanský na najvyššom stupni stojacím len preto, že jeho národná pieseň až podnes trvá a má vyššie značenie, viac pohyblivosti, viac elasticity ako pieseň iných súčasných národov. Štúr ale zabudol, že aj iné národy majú národnú pieseň a že nie je všetko slovanské, čo je národné. Moja mienka bola vždy tá, že pieseň a povest' národná síce charakterizuje názor sveta, spôsob myslenia, cit, letoru, ruch duše istého národa a že vždy musí byť základom umenia národného, ale predsa preto – nikdy nie je umením.

ADELKA Ten zástup mužov: Ctiboh, Želislav, Slavimír, Lumír, Záboj, Zvestoň, Krasislav, Vrahobor, Myslimír, Miliduch, Domoľud, Mečislav, to boli ľudia, nie tvory. Ja som bola tvor. Devín, Nitra milá Nitra, Tatry, orli, sokoli, zbedačený ľud, aby mohol milovať ľud, nemiloval ľudí, alebo miloval? Niektorých, mužov. Milovali sa navzájom... A ako sa len milovali. My všetky sme pre nich boli len také letiace tiene, útržky hmly na zdrapy rozpáranej o vrcholky Tatier... Mne to nedá. On musel byť do niekoho zamilovaný. Ja to chcem vedieť. Ja som umrela na suchoty, horela som, celučičká – celá, ja to musím vedieť!

Bábkové divadlo

Adelka vodi bábkky, alebo môžu vodiť aj hercov z tej polovice javiska, ktorá predstavuje „sieň slávy“ alebo kabinet literatúry. Postupne sa k nej pridajú aj ostatné ženy. Hrajú to, ako keď sa pri rekapitulácii zločinu zisťuje vrah. Zároveň to vyzerá, ako keby sa hrali kolo-kolo mlynské.

A Okolo ôsmej hodiny boli sme, my ľahšie vojsko, už v záhrade hostinca pod Devínom a túžobne čakali ostatných; napokon prišiel i Ľudovít so svojim Čendekovičom a Jaroslavom Borikom.

B Pochod na Devín bol hromadný. Srdce v hrudi všetkých bilo nepokojne, túžba, vrelý cit lásky k neznámej, ale z hlbín duše ctenej minulosti slovenského národa zaplavili celú bytnosť oduševnenej tejto mládeže slovenskej.

C Slnce jasné osvecovalo temená hôr a hradov a jeho teplé blesky padali na junač slovenskú, tu si v kolo zastavšiu.

D Tichý vetriček, čo poľahoval z juhovýchodu, ochladzoval rozpálené tváre mládeže a pohrával si bujnými vlasmi strunovitého, vysokej postavy Ľudovíta, zastavšieho si na zvýšený rum s odkrytou hlavou.

A (*zamilovane*) Spievali sme Nitra, milá Nitra, Devín, milý Devín... Dojem piesne bol hlboký. Ako očarovaný stál tu zbor pekných mládencov slovenských.

B Vždy usmievavá, teraz prísne vážna tvár Zochova, územčistá postava s čiernymi ostrými očami Gustáva Grossmanna, nechávali nad sebou vyčnievať štíhleho Ľudovíta. Ďalej stáli tam:

C Vysoký, okrúhlejšej tváre a čiernych očí Čendekovič,

D Kučeravý, pekných červených líc Jaroslav Borik, veľkého čela a pod ním:

A Sokolových očí Drahotín Frndák,

B Benjamín Červenák, tváre nevýznamnej inak, ale prenikavých, ostrých očí a katónskeho vzozrenia.

C Plecítý Pavel Košacký,

D Štíhly, posmuhlej tváre Daniel Krnůch.

A Hned' vedľa mladušká, príjemno rapavá postava Ďurka Záborského.

B S veľkými modrými očami peknej usmievavej tváre Ján Maróthy.

C A ešte mnohí, pekní mládenci slovenskí tíškom všetci stáli s očami obrátenými k Ľudovítovi.

D Vzletné myšlienky Štúrove schvacovali mládež so sebou do veku Rastica, Svätopluka a Mojmíra a prúd jeho reči rozlieval sa tokom Moravy, Dunaja, Váhu, Hrona po nivách slovenských.

A Vietor tu i tu pohrávať sa chcel s vlasmi jeho, ale tu rečník zhŕňal ich ľavou rukou, pravou ukazujúc k Tatrám, kde naša kolíska a kde národ v tvrdom spánku prespáva života svojho neslávne dni.

B Tak hrmel Ľudovít a slzy zaleskli sa v očiach mladoňov.

C Štúr sám celý dojatý a preniknutý vlastnou rečou zanôtil:

ŠTÚR Nitra, milá Nitra... Bratia! Akúže si pamiatku odnesieme odtiaľto? Nože postarajme sa dnes spoločne o to, aby nám nemohlo a nesmelo nikdy vyjsť z pamäti to, čo sme si vzájomne sľúbili. Každý z nás nech si zvolí heslo života a prijme meno slovanské ku krstnému menu svojmu a pri podpisoch v spoločnosti národnej nech ho užíva! Moje meno bude Velislav. A tak pridali sme si mená ako Mečislav, Ctiboh, Horislav, Miloslav.

KALINČIAK Ja som si meno nedal nijaké, lebo sa volám Ján. To stačí.

ADELKA Anička, vy ste stále ešte dobrá herečka. A vy, Marína, vidno, že ste boli múzou: Aj vy, Tonka, ide nám to.

ANIČKA Len či to nevyznelo ako výsmech.

MARÍNA Blížite sa zas, obrazy dávne, do mládenských hájov duší! Ťažké ste mi, a predsa zábavné, žiaľ váš žiale moje ruší.

ADELKA Všetky sme boli do nich zamilované. A oni si vystačili aj bez nás.

ANIČKA Čo keby sme nacvičili nejaké pekné divadlo a všetko, všetko im v ňom povedali?

ADELKA Nepočujú nás.

MARÍNA Podme si radšej zahrat' karty. Oni planuli ideálmi, a do takých sa mladé dievča ľahko zamiluje. Potom si vynútili nešťastnú lásku, potom písali básne, alebo nepísali... Sú v čítankách – aj ja som v čítankách. Ale len ako odlesk jeho duše. Inak som Geržová, rodená Pišlová. Mamička mi nedovolila vydat' sa za chudobného učiteľa. Potom o mne napísal veľa básní, celú knižku. Mám dva hroby a som v čítankách. Vydala som sa, žila som...

ANIČKA Boli ste jeho múzou.

ANTÓNIA Jedna múza stačí na celý život. Často mi recitúval Marínu, vraj je to jeho duša, a vraj, keď budem poznať Marínu, lepšie ho spoznám.

MARÍNA Ale veď to je o mne, nie?

ANTÓNIA To ako keby bolo aj o mne. Tak mi to aspoň vravel.

MARÍNA Ale najprv to bolo o mne. Gerža to nemal príliš rád.

SLÁDKOVIČ Nechcem ja, aby vlast' moja milá

v Olymp sa kýsi zmenila,
ni aby dcéra ľudská, spanilá
obraz svoj zemský stratila!
Nemožno ľúbiť svet magnetikov,
nemožno vzývať námesačníkov,
na zázrak strašno sa dívať.
Vysoké biedy túžob pozemských,
velebné chyby citov panenských
možno aj ľúbiť, aj vzývať!

ANTÓNIA Ja nerozumiem.

ADELKA Padajú hviezdy, aj my padneme! Môj brat, otec i mama ma prežili. Môj milý, čo ani nebol môj milý, napísal o mne,

že som bola tvorom. Ja – za koho som ho považovala ja?
Ani listie som nešúľala, ani divadlo nehrala, ani básne o mne
nepísali, ani som nikoho nepochovala, ani deti som nemala,
nikoho som neusužovala, len seba. A vlastne ani neviem, či to
bola láska. Alebo len také pokušenie. Pokušenie na zlé.

MARÍNA Patrila som dvom mužom a mám dva hroby. Patrím ľudu
slovenskému, národu mladému, ktorý ma uctieva. Som nádoba
podvojná, prelievam sa ako more.

ANTÓNIA Čo na smetiskách Tatry umiera, to pieseň tvoja ukryje?
Môj Ondřík vedel tak krásne písať.

MARÍNA Bol to vcelku pekný muž.

ANTÓNIA Slovensko je také malé, a predsa, nestretli sme sa.

MARÍNA Možno sme sa stretli, nevedeli sme o tom, nič sme pri
tom nezažili, teraz si na to nevieme spomenúť. Tak to v živote
chodí. Ale bol to pekný muž. Mne sa páčil za mladi.

ANIČKA A môj Miloslav, udatný bojovník bol, dobrý manžel, čo si
viac žena môže priať?

FRANCISCI Ja som v určený deň prišiel do Hlbokého. Ale vo fare
nebolo ani Hurbana, ani Morskej panny, tak nazval Hurban
svoju posluhu, malú, hrbatú starú dievku so zmraštenou ble-
dou tvárou.

ŠTÚR Národ, v ktorého duši je hlboko zakorenená úcta k právam
každého človeka a pre ktorého je samozrejmosťou, že všetci
sú si rovní, nosí v srdci lásku k človeku a nerobí medzi ľuď-
mi rozdiel – len takýto národ môže byť úprimným, otvore-
ným a čestným národom.

SLÁDKOVIČ Ktože by u nás písal satiry?

Kto by u nás prózu sníval?

Kto by tu spieval krvavé chýry?

Kto by modly staré vzýval?

U nás sa ľúbi! Tu šuhaj švárnú,

tu syn povďačný matku obstarnú,

tu zemko zemka bozkáva,

tu krása kráse ruky podáva,
tu sláva sláve dáva úlohu,
tu božstvo teší sa v bohu!

ADELKA Aj tak to nemá konca.

ANIČKA To nemôže mať konca. Život pokračuje, v deťoch, život ide ďalej.

ADELKA Život sa skončil a toto nemá konca.

ANTÓNIA Ja mám rada šťastné konce.

MARÍNA Padajú hviezdy aj my padneme,
vädnú tie kvety, aj my zvädneme,
a klenoty hruda kryje.

ADELKA Marína, nepokračujte, prosím vás. Už je koniec. Naozaj, už je koniec.

MARÍNA Ale tie hviezdy predsi svietili
a pekný život tie kvety žili
a diamant v hrude nezhnije!

ADELKA Aký diamant? Kde? Všetko zhnilo! Zmiznite! Keby som mohla svoj život vyplúť. Spolu s tým kašľom!

ANIČKA Prečo to kazíte, Adelka? Toľko sme si toho povedali.

ADELKA Toto je už za koncom.